

ÜLKEMİZDEKİ MADENCİ HEYKEL ve ANITLARI

*Nadir
AVŞAROĞLU*

SUNUŞ

Uzun yıllardır, ülkemizdeki madencilik kültürünü ele alan ve ön plana çıkarmaya çalışan yazılar kaleme almaya çalıştım. Geçtiğimiz yıllarda madencilik sanayinin geliştiğı ve bu sanayi koluna bağılı olarak oluşan kent kültürlerine ilişkin materyaller üzerinde çalışırken bu kentlerde var olan madenci heykel ve anıtlar ilgimi çekmişti.

Çoğunluğu madenlerde yaşanan kazalar sonucu kaybedilen madencilere ithafen yapılmış bu anıt ve heykeller, aslında bu meşakkatli iş koluna da dikkat çekmektedir. Yeraltı gibi zor çalışma koşullarında var olmaya çalışan işçiler, her an var olduğunu iliklerinize kadar hissettiğiniz grizu ve göçük tehlikesi ve bu kadar riskli olmasına rağmen size sağladığı hayat ve koşulları ile hiç de rahat edemediğiniz bir yaşam biçimi.

Bu çalışmada üç kuşaktır madencilik mesleğı içinde olan biri olarak ülkemizdeki madencilik sektörü yoğun olan kent ve yerleşkelerdeki madencilik heykel ve anıtlarını ele almaya çalıştım. Bulabildiğim heykel ve anıtlar, bazı basılı materyallerden ve internet ortamındaki yazılardan derlenmiştir. Ancak eminim ki, bu çalışmada ele alınan heykel ve anıtların dışında benim ulaşamadığım birçok eserde mevcuttur. Bu nedenle sunuşumu Kadri abinin (Maden Müh. Kadri Yersel) sözleri ile tamamlamak isterim.

Gençler,
Eksiklerimi tamamlaya,
Yanlışlarımı düzelte,
Yorumlarımı olgunlaştıra,
ve, kusurlarımı bağışlaya !...

Selam olsun madencilik bilim ve tekniğini yüceltenlere !...

Nadir AVŞAROĞLU
Maden Mühendisi
Ocak - 2022

İÇİNDEKİLER

HEYKEL ve ANITLAR	Sayfa
Zonguldak İlk Madenci Anıtı	6
Zonguldak Üç Şehit Mehmet Heykeli	9
Zonguldak Maden Şehitleri Anıtı	14
Zonguldak Madenci Anıtı	19
Zonguldak Madenci Heykeli	24
Zonguldak Kozlu Madenci Heykeli	28
Zonguldak Kozlu Madenci Anıtı	32
Zonguldak Kilimli Madenci Anıtı	34
Zonguldak Karadeniz Ereğli Uzun Mehmet Anıtı	36
Zonguldak Ereğli Uzun Mehmet Anıtı	38
Zonguldak Devrek Madenci Feneri Anıtı	41
Zonguldak Çaycuma Madenci ve Yoğurt Taşıyan Kadın Heykeli	43
Bartın Amasra Kömür Kazan Madenci Heykeli	44
Soma Eski Madenci Heykeli	46
Soma Yeni Madenci Heykeli	47
Ankara Madenci Anıtı	49
Ankara Çayırhan Madenci Heykeli	55
İzmir Buca Maden Şehitleri Heykeli	57
İzmir Bornova Madenci Heykeli	59
Kastamonu Küre Madenci Heykeli	60
Fethiye Göcek Madenci Heykeli	61
Kütahya Tavşanlı Madenci Heykeli	62
Şırnak Maden İşçileri Anıtı	63
Eskişehir Pişmiş Toprak Madenci Heykeli	65
Trabzon Tonya Madenci Anıtı	68
Yozgat Sorgun Madenci Anıtı	69
Kıbrıs Lefke Madenci Heykeli	70
Sonuç Yerine	73

ÜLKEMİZDEKİ MADENCİ HEYKEL ve ANITLARI

Birçok sanat eserinde heykel, sanatsal bakış açısıyla meydana getirilmiş üç boyutlu formlar olarak ifade ediliyor. Heykel temelde mekânın kapsanması, kavranması ve mekân ile ilişki kurulması ile ilgilendiği belirtiliyor. Anıtlar ise, genellikle heykel ya da çeşitli biçimlerdeki yapılar olarak isimlendiriliyor. Anıtın amacı, bir kişinin, olayın ya da tarihsel bir dönemin anısını canlı tutmak olarak nitelendiriliyor.

Yüzyıllar boyunca, heykeller bir sanat ve ticaret metası olmuştur. İnsanlar, her çeşit malzeme ve maddelerden heykeller yapmışlar, bu heykeller bir sanat yapıtı ya da ticari meta olarak yüzyıllarca insanların ilgisini çekmiştir. Arkeolojik kazılarda, çeşitli yörelerde bol miktarda bulunup müzelere konan heykeller bunu ispatlamaktadır. Özellikle mermerden yapılan heykeller, günümüze kadar sanat özelliklerini korumuşlardır.

Anıtın en önemli özelliklerinden bir diğeri zaman boyutudur. Zaman anıta simge olma olanağı kazandırmaktadır. Zaman her şeyi nötralize eder. Çağında büyük heyecanlar, hayaller ve tek yönlü arzularla yaratılan bir yapıt, çağını aştığı zaman, onu yaratan coşkuların daha tarafsız bir tanığı olmaktadır. Anıt kendi çağında ve sonrasında çağlarda yaşayandır ve her dönemde farklı anlamlar kazanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ülkemizde sanayisi madencilikğe dayanan birçok kent ve yerleşkede, kentin kimliği ile özdeşleşen madenci heykel ve anıtlarına rastlanılmaktadır.

İnsanlık tarihi boyunca egemenler, imparatorluklar ve siyasi iktidarlar kendi dönemlerine ilişkin olayları gelecek kuşaklara taşımak, yaşatmak ve anımsatmak için semboller ve göstergelerden yararlanmış; bu aktarımın gerçekleşmesi için de çeşitli yöntemler kullanmıştır. Kullanılan yöntemlerden

biri de hiç şüphesiz heykel ve anıtlardır. Egemen güçler amaçlarına hizmet için sanat yapıtlarını politik bir araç olarak kullanmışlardır. Heykel ve anıtların etki gücü, taşıdığı sembolik anlamlar ile iktidarların ideolojik pratikleri arasında bir bağlantı kurma, anıtlar üzerinden toplum belleğinde iz bırakabilmenin önemli bir aracı olmuştur. Bunun yanı sıra heykel ve anıtlar bireylerin kendini ifade

edebileceği kendi varlığını meşrulaştırıcı kimlik arayışının aracı olarak kullanılmaktadır.¹

Kamusal alanlardaki varlığı ile geniş kitlelerle buluşan heykeller, anıtlar ve meydanlar, temsil ettikleri iktidar gücünün bir temsil aracı olmanın yanı sıra topluma verilmek istenilen mesajlarında aracısı olmuşlardır. Sanat yapıtları geçmiş-gelecek ilişkisinin kurulması, toplumsal ortak değerlerin inşası ve geleceğe aktarılmasında medeniyetler için vazgeçilmez bir araç olmuştur. Bu bağlamda anıtlardan ve anıt heykellerden yararlanma geleneği çok eskiye dayanmaktadır.

İnsanın kentsel yaşama geçiş serüveni yavaş yavaş gelişen köklü bir süreçtir. İnsanoğlu her zaman kentsel bir yaşam sürmemiştir. Kent, insanoğlunun vardığı en üst uygarlık ürünüdür. Bu yavaş yavaş gelişen kentleşme sürecini incelediğimizde kent yaşamının taşıdığı anlam hususunda önemli bilgiler elde ederiz. Kent, toplumsallığın bir ürünüdür. Kamusal alan kentte yaşayan bireyin, toplumsal yapısına olanak sağlayan, bireyin adımını özne yaşamının eşiğinden dışarıya atmasıyla karşılaştığı her yerdir: sokak, meydan, cadde, park vs. Geleneksel teoride şehir veya kent, eğitimin, sağlığın, teknolojinin, gelişmişliğin, ilerlemenin mekânıdır; kent sözcüğünün kökeninde uygarlık sözcüğü vardır. Kent ve köy arasında farklılaşma ekonomik ve kurumsal olduğu kadar kültürel ve zihinsel dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Hem sanatta, hem de halkın imgeleminde kent uzun zaman uygarlıkla eşdeğer tutulmuştur.²

Sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan kent; sosyal hayatın mesleklere, işbölümüne, farklı kültür gruplarına göre organize edildiği, kurumlaşmaların yoğunluk kazandığı, karmaşık insan ilişkilerinin bütün bir günlük yaşayışı etkilediği yerleşme merkezi olarak tanımlanır. Max Weber'e göre önemli olan kentin siyasal ve ekonomik örgütlenme biçimidir. Weber bir yerleşim biçiminin kentsel topluluk olabilmesi için: "Savunma amaçlı kalesi, pazarı, mahkemesi ya da görece otonom yasaları, kısmi bir ekonomisi ve özerkliği olması gerektiğini belirtir. Weber'e göre bu nitelikleri taşıyan kent siyasal bir birimdir."

Ülkemizde anıt ve heykellerde işlenen konular genellikle Cumhuriyet'in ilanı ve Milli Mücadele'de yer almış kişiler olmuştur. Bunların arasında en fazla görülen Atatürk heykelleridir. Bunların dışında o yörelerin önemli kişi ve olaylarının da ön plana çıkarıldığı anıt ve heykellerin yanısıra, o kentlerde yetiştirilen ve kentin sembolü haline gelmiş tarımsal ürünlerin de heykellerinin yapıldığı görülmektedir.

¹ Nihat Sezer SABAHAT, "Türkiye'de Anıt Heykelin Temsil ve Kimlik Sorunu", Yrd.Doç.Dr. Ordu Üniversitesi GSF Heykel Bölümü, İdil, 2017, Cilt 6, Sayı 31, Volume 6, Issue 31.

² Nurtaç ÇAKAR, "Kent, Kamusal Alan ve Anıt Heykel İlişkisi", Araş.Gör. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü, GSF Sanat Dergisi, 2018.

Bu noktadan hareketle, bu çalışmada da madencilik sanayinin önemli kent ve yerleşkelerinde bulunan heykel ve anıtlar ele alınmıştır. Sunuş ta da belirtildiği gibi, ülkemizde yaşanan maden kazalarını ve madencilerin çileli meslek yaşantılarını bizlere aktarmaya çalışan birçok heykel ve anıt mevcuttur. Ancak bu çalışmada; Zonguldak İlk Madenci Anıtı, Zonguldak Üç Şehit Mehmet Heykeli, Zonguldak Maden Şehitleri Anıtı, Zonguldak Madenci Anıtı, Zonguldak Madenci Heykeli, Zonguldak Kozlu Madenci Heykeli,

Zonguldak Kozlu Madenci Anıtı, Zonguldak Kilimli Madenci Anıtı, Zonguldak Karadeniz Ereğli Uzun Mehmet Anıtı, Zonguldak Ereğli Uzun Mehmet Anıtı, Zonguldak Devrek Madenci Feneri Anıtı, Zonguldak Çaycuma Madenci ve Yoğurt Taşıyan Kadın Heykeli, Bartın Amasra Kömür Kazan Madenci Heykeli, Bartın Amasra Madenci Heykeli, Soma Eski Madenci Heykeli, Soma Yeni Madenci Heykeli, Ankara Madenci Anıtı, Ankara Çayırhan Madenci Heykeli, İzmir Buca Maden Şehitleri Heykeli, İzmir Bornova Madenci Heykeli, Kastamonu Küre Madenci Heykeli, Fethiye Göcek Madenci Heykeli, Kütahya Tavşanlı Madenci Heykeli, Şırnak Maden İşçileri Anıtı, Yozgat Sorgun Madenci Anıtı, Eskişehir Pişmiş Toprak Madenci Heykeli, Trabzon Tonya Madenci Anıtı, Kıbrıs Lefke Madenci Heykeli anıt ve heykelleri ele alınmıştır.

Tüm bu heykel ve anıtlar, madencilik işkolunda yaşanan kazaları, bu kazalarda vefat etmiş madencileri ve bu meşakkatli iş kolunda çalışan emekçilerin alınterini ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

ZONGULDAK İLK MADENCİ ANITI

1956 yılında 5 ayaklı Fevkani Köprüsünün inşaat çalışmaları başlayana kadar, Zonguldak'ın ilk parkı ve ilk anıtını barındırma özelliği taşıyan, bayramların ve mitinglerin yapıldığı alan özelliğini taşımaktadır.

24 Haziran 1932'de kurulan Zonguldak Halkevi, tarih çalışmaları kapsamında bölge tarihine ışık tutması amacıyla üç kişilik bir heyet oluşturmuştu. Bu heyette Zonguldak Gazetesi'nin sahibi olan Tahir Akın Karaoğuz; Zonguldak Ticaret Odası Başkanı Hüseyin Fehmi İmer ve Halkevi Yayın Komitesi Temsilcisi Ahmet Naim Çıladır bulunuyordu. Heyetin yapmış olduğu araştırmaya göre kömür, 8 Kasım 1829 tarihinde Uzun Mehmet adlı bir genç tarafından bulunmuştu. Halkevinin katkılarıyla 8 Kasım, "Kömür Günü" ilan edilerek başta Zonguldak'ta daha sonrada tüm yurttta bayram olarak kutlanılmıştı. Zonguldak Halkevinin çalışmasıyla Yeni Çarşı'da istimlak edilen alanda Uzun Mehmet Parkı inşa edildi. Parkın ortasına Zonguldak'ın ilk anıt feneri inşa edildi. Anıt Fener; kaidesi 3 metre, kendisi 3,5 metre ve 300 kilo pirinçten yapılmış idi. 1933 yılı 8 Kasım'ında "Kömür Günü" kutlamasıyla birlikte parkın açılışı törenle yapıldı.³

1950 yılından sonra havzanın modernizasyonu ve yeni liman inşaatının projelenmesinden sonra Zonguldak'ın ve Yeni Çarşı'nın silueti tamamen

Zonguldak'ta, Uzun Mehmet Anıtı önünde yapılan Uzun Mehmet ve Kömür Bayramı kutlamaları (1935)

³ Pusula Gazetesi, "Uzun Mehmet Parkı ve Anıt Fener", Er. 01.01.2022

Oldukça güzel, bakımlı bir yerdi. İlk madenci anıtı dediğimiz yapı oradan başlıyor.”

Uzun Mehmet Parkı ve Anıtı'nın açılışı ile ilgili olarak Zonguldak Nostalji internet sitesinde yer alan bilgilere göre;

“1932 yılında tamamlanan Uzun Mehmet Parkı ve 1933 yılında hemen yanındaki bulvara ismi verilen Uzun Mehmet Caddesi'nden 89 yıl sonra, sahil yolunda yine aynı isimle açılan park ve sınırları içinde tamamlanan Uzun Mehmet Camii de kent tarihine not düşüldü.

Erken dönemde Cumhuriyet idaresi tarafından bayram kutlamaları ulus devlet ideolojisinin halka benimsetilmesi için önemli bir araç olarak kullanılmaktaydı. Bu amaç çerçevesinde yeni bayramlar da ortaya konuyordu. Zaten yerelde böyle bir günün ihdas edilmesinde ön ayak olan Türkçü aydınların en büyük hayali Zonguldak'ta kutlamasına başlanan bu bayramın milli bir bayram haline gelmesiydi. Ancak bunu gerçekleştiremeyeceklerdi.

Halkevi tarafından Uzun Mehmet Kömür Bayramı ilan edildikten sonra sıra bayramın kutlanmasına gelmişti. 1932 yılında kömürün bulunuşunun 103. yıl dönümü adına gerçekleştirilecek ilk kutlama için büyük bir hazırlık yapılmıştı. Uzun Mehmet'in adının verildiği bir bahçe/park hazırlanmış bahçenin ortasına kaidesiyle birlikte 6 metre ve 500 kilo pirinçten dökülen. Uzun Mehmet adına bir Madenci Feneri konuldu. Kasım günü hava yağmurlu olmasına karşın coşkun tezahüratlarla kutlamalara başlanmıştı. Önce Belediye ve Parti Başkanları ile havzanın en genç maden mühendisi tarafından heyecanlı

değişti. Fevkani köprüsünün ayaklarından birisi bu bölgeye inşa edildi ve yapısal değişikliğe uğradı.

Bu anıttan sonra günümüzde de Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi simgesi olan Zonguldak Balkayası'nda bulunan Üç Şehit Mehmet anıtının mimarı Yılmaz Soylu, bu anıtı şu şekilde anlatıyor. “Şöyle başlayayım. Zonguldak'ta, madencilğe ait herhangi bir anıt yoktu. İlk anıt, tam yapılış tarihini bilmiyorum, şimdiki Kan Bankası'nın yanındaki Tekel binasının kuzeyinde, Halkevi tarafından bir Madenci Parkı yapılmış. Orada bir fener vardı, bir kaide üzerinde duran. Bu parka çocukluğumda ben de giderdim. Çaydamar'ın işçileri gelip otururlardı. Bir havuzu vardı, çok güzel çiçekliydi.

konuşmalar yapılmış sonra da Vali tarafından abidenin ve Uzun Mehmet'in isminin verildiği caddenin açılış merasimi yapılmıştı. Zonguldak ilk parkına ve ortasına konulan ilk abidesine kavuşmuş oldu.

Parkın açılış töreni görkemli oldu. Kutlamaya Halkevi bandosu, Halkevinin bütün mensupları, izciler, ortaokul öğrencileri, madenci kıyafetini giymiş olan Maden Meslek Mektebi öğrencileri, memurlar, şehirdeki kurumlardan temsilciler, madenciler, maden ameleleri ve halktan kalabalık bir grup katılmıştı. Şehirde tam bir bayram havası yaşanmaktaydı. Maden Mektebi öğrencisi ve amele bandosu Behçet Kemal'in madenci marşını söyleyerek şehri batan başa gezmişti.

Şehirde gündüz yapılan bu kutlamalar akşam da devam etmişti. Düzenlenen fener alayına kömür ameleleri de katılmıştı. Bundan başka sinema binasında verilen konferanslarda Nermi Bey kömür işlerinin teknik kısımlarını, Ahmet Naim Bey de Uzun Mehmet'i anlatmışlardı. Bu konferanslar bazı ocaklarda radyo aracılığıyla işçilere dinletilmişti. Ayrıca bayram nedeniyle Fransızların Santa Barbara Yortusunda yaptığı gibi kömür işçisine şeker dağıtılmıştı.” ifadeleri yer almıştır.

8 Kasım 1932 günü, Zonguldak'ta “Uzun Mehmet Kömür Bayramı” olarak ilân edildi ve o tarihte büyük bir kutlama yapıldı. Bu kutlama, “Cumhuriyet'in 10 yılında Zonguldak ve Maden Kömürü Havzası” adlı kitapta şöyle anlatılır:

“8 Teşrinsâni (Kasım) 1932'de, vilayetimiz topraklarında gömülü hazinenin keşfinin 103. yıldönümü şerefine ve o hazineyi bulan Uzun Mehmet'in nâmına çok samimi bir ihtifal (tören) yapılmıştır. Merasime, mektepler, izciler, resmî ve hususi bütün teşekküller, cemiyetler ve halk iştirak etmiştir. O gün, Uzun Mehmet nâmına dikilen bir abidenin açılış merasimi yapılmış, bir cadde ve bir parka 'Uzun Mehmet' ismi verilmiştir. O gün, bu merasim, yalnız vilayet merkezinde değil, vilayetimizin bütün kazalarında (ilçelerinde) yapılmış, Ereğli halkı Uzun Mehmet'in doğduğu Kestaneci Köyü'ne kadar giderek tezahürat (gösteri) yapmıştır. Bayram münasebetiyle, Halkevi, Ticaret Odası ve maden müesseseleri, Uzun mehmet ailesine teberruatta (Bağışlarda) bulunmuşlardır.”

Zonguldak'ın ve madenciliğimizin ilk anıtı ve heykeli olan bu yapıt günümüzde Uzunmehmet Parkı'nda alınarak Fener Mahallesinde Sanat Okulu önünde bulunan meydana taşınmıştır.

ZONGULDAK ÜÇ ŞEHİT MEHMET HEYKELİ

Zonguldak Balkaya burnunda, kentin her yerinden görülebileceği şekilde dikilen, iç içe geçmiş üç abidenin adı “Uzun Mehmet Anıtı” olarak bilinir. Oysa bu abidede başka anlamlar da yüklüdür. Mimarı Yılmaz Soylu, abidedeki bu sıralı blokları şöyle tanımlar; “Bu üç şehit Mehmet anıtıdır. Üstteki en uzun olan şehit asker Mehmetçiktir. Ortadaki, madenlerin ilk kurbanı ve şehidi Uzun Mehmet. En altta, havzadaki bütün şehit madencileri temsil eden madencilerimizdir.”

Anıt, 1973 yılında, projenin mimarı Yılmaz Soylu denetiminde 3 ay içinde yapıldı. Cumhuriyetin 50. yılı anısına, Türkiye Taşkömürü Kurumu tarafından yapılan anıt dönemin Valisi Nihat Oğuz Bor da yapımına destek verdi. Anıtı, Zonguldak'ın sahibi üç şehit (şehit asker, şehit madenci ile madenlerin ilk kurbanı ve efsanevi şehidi Uzun Mehmet) düşüncesi oluşturur. Uzun Mehmet Anıtı, o zamanki Zonguldak şehir merkezinin her yerinden gözükecek şekilde, ulaşım sorunu olmasına karşın Balkaya sırtına konumlandırıldı. 1983 yılında Zonguldak Belediyesi tarafından anıt çevresi piknik alanı ve gezi yolu olarak düzenlendi. Anıtın mimarı Yılmaz Soylu, şu şekilde anlatıyor;

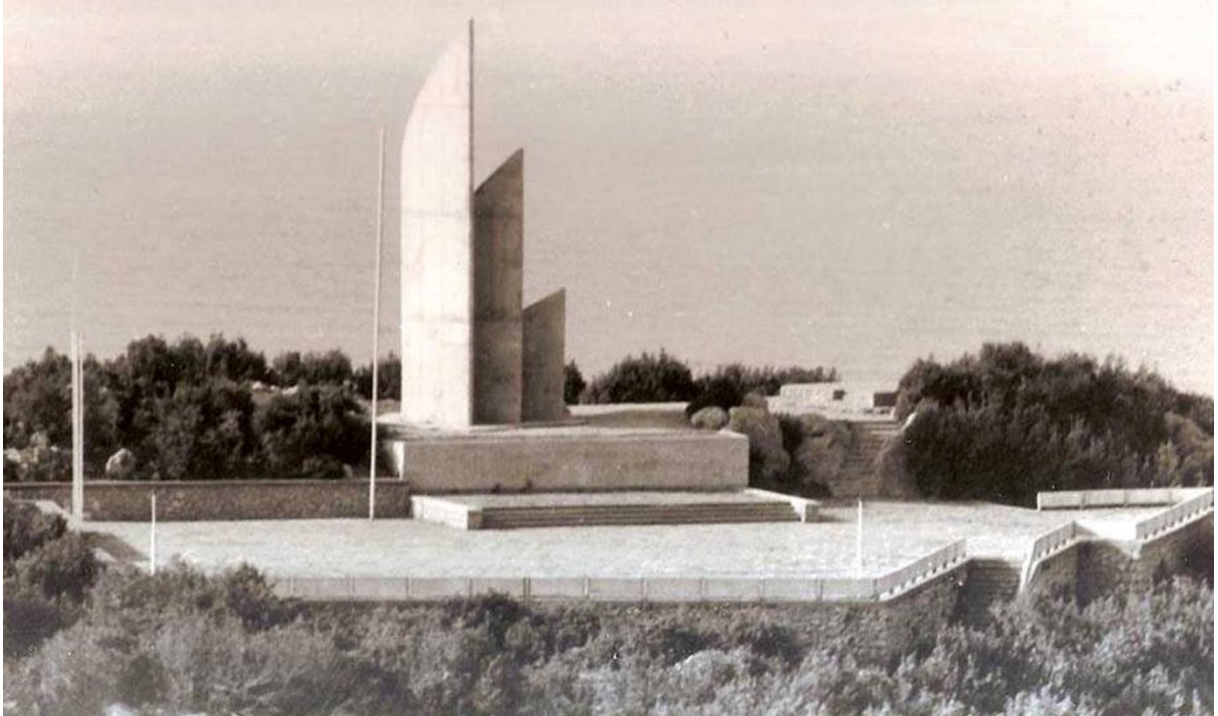
“Şöyle başlayayım. Zonguldak'ta, madencilğe ait herhangi bir anıt yoktu. İlk anıt, tam yapılış tarihini bilmiyorum, şimdiki Kan Bankası'nın yanındaki Tekel binasının kuzeyinde, Halkevi tarafından bir Madenci Parkı yapılmış. Orada bir fener vardı, bir kaide üzerinde duran. Bu parka çocukluğumda ben de giderdim. Çaydamar'ın işçileri gelip oturlardı. Bir havuzu vardı, çok güzel çiçekliydi. Oldukça güzel, bakımlı bir yerd. İlk madenci anıtı dediğimiz yapı oradan başlıyor.

Vali Nihat Oğuz Bor, Karaelmas Derneği diye bir dernek kurdurdu. 1973 yılında Cumhuriyetin 50. yılı sebebiyle bir anıt yapmayı, ama madenle ilgili bir anıt yapmayı Nihat Oğuz Bor Bey düşünmüş herhalde. Bu Derneğin gayesi sanırım sadece bir madenci heykeli yapmaktı. Topladıkları para da o zamanki parayla 300 lira falandı. Beni çağırdı, “Bunu nasıl yaparız?” dedi. Ben bir heykeltıraş değilim ama “Bir eskiz yapayım.” dedim. Vali Nihat Oğuz Bor beğenmişti. Bu arada Engin Hanım da var. Burada metropoliten imar planı çalışması yapıyordu. Engin Hanım, Eski Zonguldaklıdır, mimardır akademide; o kazandı şehrin o zamanki metropoliten imar planını. Engin Hanım da bir eskiz getirmişti. Vali Bey benim yaptığım eskizi gördü, beğendi; “Yılmaz senin eskizini yapalım.” dedi.

Bu tesisi yapmak için o zaman teknolojik olanakları da alet, edevat imkân veremiyor. Vali Bey, Vilayette bir toplantı düzenledi. Vilayet, Belediye, Sendika, Ereğli Kömürleri İşletmesi (EKİ), Orman İşletmesi olmak üzere beş kuruluş katıldı. EKİ bize yakışır dedi. Bu arada bizim EKİ'nin İdari ve Mali İşler Müdürü Süleyman Kılıç Bey vardı. Hanımı da Yayla Okulunun Müdürü Mihriban Kılıç'tı. Süleyman Beyle beraber gittik toplantıya. Tabi o toplantıda kimse bu işi üzerine almak istemedi. Belki teknik olarak olanakları yok, belki maddi olarak üstesinden gelemeyecekler. Ondan sonra Süleyman Bey dedi ki bunu yapmak bize düşer dedi. EKİ olarak. Biz bunu yükleniyoruz dedi. Sizlerden gerekirse yardım isteriz dedi. İşe öyle başlandı. Yokluklara rağmen 3 ayda bitti.

Abide yapıldığı zaman ana yol yoktu henüz, yani şimdiki sahil yolu. Aradaki büyük kesinti de yoktu. Yani Jandarma'nın olduğu yer ile Abidenin olduğu yer aşağı yukarı birleşiyor birbiriyle. Aradaki büyük yol, denizin kenarındaki kahve EKİ'nin taş ocağı. Tabi oradaki kotlar, liman yapılırken taş alındı büyük hafriyat

oradan o kotlar çıktı. Uzun Mehmet abidesinin olduğu yerde öyle muhteşem yol falan yok. Şimdi tabi bütün konu o abidenin olduğu yerdeki bir merasim alanına ihtiyaç var. Merasim alanı için düz alan gerek. Önce onda zorlandık. Oraya baya büyük istinat duvarları

ördürdük. Sonra biraz da perspektif vermek lazım. Abidenin çıkışını için bir pozisyon vermek lazım. O zaman makine yok, sadece basit dozerler var. Arıyorsunuz EKİ'den de hiç kimse ilgilenmiyor. Ben işi üzerine aldım ama arkamda Nihat Oğuz Bey var diye aldım. "Herhangi bir problem olduğunda beni arayacaksın." dedi rahmetli. Öylece işe başladık. Şimdi mesela birine telefon ediyorsunuz dozer istemeye, "bizim dozerin işi var", öbürünü arıyorsunuz "iş var". Vali Bey telefon etti de sonunda Orman Müdürlüğünden bir dozer aldık. Hafriyatı biraz yaptık. Sonra o alanın istinat duvarları var ya şimdi otel tarafında, o duvarları bir müteahhitte ördürdük. Bu abidenin yapılması işi yokluklara rağmen 3 ayda bitti.

Allah'tan çok iyi kalıp ustaları vardı. Şimdi bir de şu var; abideyi yapan işçiyi biz bölgelerden aldık. Tabi, bunlar arasında koordineyi kurmak zordu, çok zor oldu. Birisi oradan geliyor, birisi buradan, koordine edemiyorsunuz. Beş tanesi Karadon'dan, 3 tanesi Kozlu'dan, 5 kişi Kilimli'den, böyle bir ekiple yapıyorsunuz. Onların arasında Allah'tan çok iyi kalıp ustaları vardı. Sekli vermek çok zordu o zaman yani. Öylece başladık. Kömür bayramına yetiştirdik. Beton döküleceğiz, şimdiki gibi hazır beton o zaman nerde, yok ki. Biz oraya bir EKİ'den bir vinç aldık. Vinci kullanan adam çalışmak istemiyor. Uyuşuk bir adamcağız. Gaz tenekesinin iki misli bir tenekeden fıçı gibi bir şey yaptırdım. Düşünebiliyor musun; orda betonu karıyoruz. Vinç betonu yukarı çıkarıyor, kapağını açıyor, öyle döküyor ki; gıdım gıdım. Tabi çıplak beton olduğu için hiç hata kabul etmiyor. Kaliteli beton olacak, iyi karıştıracaksınız, arada boşlukları olmayacak. Neyse Allah'a şükür. Kalıbı heyecanla aldığımız zaman üstünden iyi bir netice elde ettiğimizi gördük. Ve biz Uzun Mehmet Abidesini, 8 Kasım'a yetiştirdik."⁴

Kömür Bayramı ya 8 Kasım 1973. Törene Zonguldak protokolü, madenciler ve öğrencilerden oluşan bir grup katılır. Çelenk koyma ve saygı duruşunun ardından İstiklal Marşı'nın okunmasıyla başlayan törende konuşmalar yapılır. Daha sonra, öğrenciler şiir okur Uzun Mehmet'in anısına.

⁴ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi web sitesi, Erişim Tarihi; 21.06.2019.

Günümüzde Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi tarafından amblem olarak da kullanılan bu anıtı Zonguldaklı araştırmacı yazar Ekrem Murat Zaman da şu şekilde anlatıyor; *“Uzaktan bakarsanız, üç beton sütun görürsünüz. Terk edilmiş madenci kasabaları gibi bir başlarına dururlar orada. 8 Kasım’ın “Kömür Bayramı” olarak kutlandığı yıllardan gelmiş alışkanlıkla yılda bir kez, bu anıtta hatırlanır madenlerin ilk kurbanı Uzun Mehmet. Törene Zonguldak’ın ileri gelenleri, madenciler ve öğrencilerden oluşan bir grup katılır. Çelenk koyma ve saygı duruşunun ardından İstiklal Marşı’nın okunmasıyla başlayan törende bolca nutuk atılır. Daha sonra, öğrenciler şiir okur Uzun Mehmet’in anısına.*

Sözünü ettiğim yer Uzun Mehmet Anıtıdır. Anıt, 1973 yılında, projenin mimarı Yılmaz Soylu denetiminde 3 ay içinde yapılır. Cumhuriyetin 50. yılı anısına, EKİ (şimdiki adı ile TTK) tarafından yapılan anıta, dönemin Valisi Nihat Oğuz Bor ve Karaelmas Derneği destek verir. Mimar Yılmaz Soylu’dan aldığımız bilgiye göre: Anıtı, Zonguldak’ın sahibi üç şehit (şehit asker, şehit madenci ile madenlerin ilk kurbanı ve efsanevi şehidi Uzun) Mehmet düşüncesi oluşturur. Ayrıca, Hüseyin Öztekin döneminde yapılan ilk projesinde maden müzesi düşüncesi de geçer encümen kararlarına.

Anıt, o zamanki Zonguldak şehir merkezinin her yerinden gözükecek şekilde, ulaşım sorunu olmasına karşın, Balkaya sırtına konumlandırılır. İmar planında anıt çevresi yeşil alan olarak belirlenir. 1983 yılında ise, Zonguldak Belediyesi tarafından anıt çevresi piknik alanı ve gezi yolu olarak düzenlenir. Anıtın yapıldığı tarihlerde henüz Zonguldak Lavuarı’nı ikiye bölecek ve anıtın da yanından geçecek olan İstanbul yolu açılmamıştı. Yani Kozlu sahil yolu yoktu henüz. Belediye Sitesi ve İncivez Köyü üzerinden ulaşılmaktaydı maden

bölgesi Kozlu'ya. Bu yoldan Sendika Mahallesi ve Karakum'a, Domuzini ve Kasaptarla'daki EKİ İşçi sitelerine tali yollar inerdi.

Zonguldak-Kozlu arasında Soğuksu ve Site gençlerinin futbol sahası Karakum'dan (şimdiki terminal) sonra bu çevredeki tek plaj EKİ'nin Kasaptarla Plajıydı. Sendika mahallesi yolları Liman yapımı için gerekli taşın sağlandığı taşocağı yollarıdır. Bu taşocağı yollarının kenarlarına kurulmuştur Sendika Mahallesi. EKİ Direk Harmanından Sendika evlerine çıkan yoldan ulaşıldı anıta. Zonguldak sahiplerinin yaşamından çıkmıştır, yaşamla ölüm arasındaki sınırın simgesi emniyet lambalı madenci anıtları, madenci şehitler ve Uzun Mehmetler.”⁵

Geçtiğimiz günlerde gazetelerde çıkan bir habere göre; “Zonguldak'ta, taş kömürünü bulan ilk kişi olduğuna inanılan Uzun Mehmet anısına 1973'te yaptırılan anıtın duvarları, bakımsızlıktan dökülmeye başladı. Duvarlarına çeşitli mani ve aşk sözlerinin de yazıldığı anıtın durumu, görenlerin tepkisini çekti. Her yıl 21 Haziran'da Zonguldak'ın düşman işgalinden kurtuluşu ve Uzun Mehmet'i anma programının düzenlendiği anıtın duvarlarına çeşitli mani ve aşk yazıları da yazılması tepkiye neden oldu. Üzerinde, 'Kömür, bütün Türkiye'yi ihya edecek servettir' yazısının yer aldığı anıtın ilgisizlikten ve bakımsızlıktan kaderine terk edilmesine tepki gösterenler, anıtın tadilattan geçirilip temizlenmesini istedi.”⁶ ifadeleri yer aldı.

Bu durum üzerine dönemin Genel Maden İşçileri Sendikası Genel Başkanı Eyüp Alabaş, daha önce anıtın dökülen duvarlarının levhalar ile kaplandığını, ancak o levhaların söküldüğünü söyledi. Alabaş, anıtın bakımından Zonguldak Belediyesi ile hayvanat bahçesinin işletmeciliğini üstlenenlerin sorumlu olduğunu belirterek ziyaretçilerden anıta zarar vermemelerini istedi.

⁵ Ekrem Murat ZAMAN, Zonguldak Nostalji, 2021.

⁶ Durmuş SEVİNDİK, Doğan Haber Ajansı, 20.06.2014.

ZONGULDAK MADEN ŞEHİTLERİ ANITI

Zonguldak Maden Havzası Anıtı, Madenci, Kent ve Maden İlişkisi Zonguldak, Cumhuriyet'in ilk illerinden birisidir. Bunun en önemli nedeni kentin önemli taş kömürü rezervlerine sahip olmasıdır. Böylece taş kömürünün yer altından çıkarılması için açılan maden ocakları ve bu maden ocaklarında çalışan işçi nüfusu ile bunlara bağlı kuruluşlar Zonguldak'taki kent olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bu kentleşme sürecinin merkezinde taş kömürü ve işçiler yer almıştır. Bütün diğer unsurlar bunu tamamlayan birer ögedirler.

Ülkemizdeki işçi hakları, çalışma koşulları ve bunlara bağlı gelişmeler toplum ile siyaset kurumunun iç içe geçtiği durumlar yaratmıştır. Madeni ve işçiyi gündeme taşıyan olaylar kimi zaman işçi grevleri ile kimi zaman da maden kazaları ile gün yüzüne çıkmıştır. Bu kazaların trajik sonuçları çoğu zaman işçi ölümlerine yol açmış ve bu ölümler kenti ve işçiyi gündeme taşımıştır. Kentte sayısal değere indirgeyecek olursak, çok sayıda işçinin ölümüyle sonuçlanan onlarca kaza meydana gelmiştir. Bu kazalardan en büyüğü 1992 yılında meydana gelen 263 işçinin hayatını kaybettiği Kozlu Maden Ocağı'ndaki grizu patlamasıdır. Makaleye konu olan Zonguldak Havzası Maden Şehitleri Anıtı bu ve buna benzer kazalarda hayatını kaybeden işçiler anısına yaptırılmıştır. Anıtın zamanla ilk yapım özelliklerinden uzaklaşarak neredeyse karşıt anlama gelebilecek bir ifadeyle enstalasyona dönüşmesine değinmeden önce yapısal özellikleri ve tarihçesi hakkında kısaca bilgi vermek gerekmektedir.⁷

Zonguldak Maden Şehitleri Anıtı sanat tarihi disiplinde anıt eser niteliğinde bir yapıttır. Anıt, Türkiye Taş Kömürü Kurumu ve Genel Maden İşçileri Sendikası iş birliği ile 1911 yılından 2003 yılına değin hayatını kaybeden 4500 madenci anısına Zonguldak Liman Caddesi üzerindeki sahil yolunun kenarına 2002 yılında projelendirilerek, 25 Mayıs 2003 tarihinde tamamlanmıştır. Anıtın çevre düzenlemesi Zonguldak Belediyesi tarafından yapılmıştır.

Anıt, sekiz basamaklı yükseltiyle ulaşılan yaklaşık 100 metre uzunluğundaki 7 adet pano duvardan oluşmaktadır. Panolarda çeşitli zamanlarda hayatını kaybetmiş madencilerin isimleri yazılıdır. Bu panoların bulunduğu kısmın önünde konumlandırılmış

⁷ Bülent ORAL, "Bir Anıtın Enstalasyona Dönüşümü: Zonguldak Havzası Maden Şehitleri Anıtı", Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2017 Güz (27), 217-233.

maden ocaklarında kullanılan araçlar, anıtle bir bütünlük oluşturmaktadır. Panoların boyutları birbirlerinden farklıdır. İlk ve ikinci panolar “L” biçiminde oluşturulmuş ve yükseklikleri diğer panolardan aşağıdadır. Bu betonarme duvarlar siyah renkte granit mermer ile kaplanmıştır.

Betonarme duvarın kalınlığı 34 cm'dir. Anıt duvarının önündeki yürüyüş bandı antik traverten ve eskitme yöntemi uygulanmış antik mermer taşlarla döşenmiştir. Zeminde mermer taşların döşenmesiyle oluşturulmuş geometrik motifler yer almaktadır. Yapıtın çevre duvarı çarpma andezit taşıdır. Yapıtı oluşturan 7 mermer panodan girişteki ilk pano diğer panolara göre dik konumda yerleştirilmiştir. Panonun üzerinde anıtı yaptıran kurumların adları ve anıtın yapılış nedeni ifade edilmiştir. İkinci sıradaki siyah granit kaplı panonun üzerinde ise anıtın açık adı olan “Zonguldak Havzası Maden Şehitleri Anıtı” yazılıdır. Bu iki panonun önünde üzerinde maden işçiliğini temsil eden kazma ve kırma aletlerinin sembollerini barındıran bir platform vardır. Platformu oluşturan diğer panoların üçünde ise maden ocaklarındaki kazalarda hayatını kaybeden madenci adlarının yazılı olduğu levhalar siyah granit mermere yapıştırılmıştır. Siyah granit mermer maden ocaklarının duvarlarını simgeler. İsimliklerin yanı sıra madencilerin hayatlarını kaybettikleri yıllar da pirinç malzemeden rakamlarla belirtilmiştir. Anıtın son iki panosu üzerinde, panolara hâkim, büyükçe yaptırılmış Türkiye Taş Kurumu Genel Müdürlüğü'nün ve Genel Maden İşçileri Sendikası'nın amblemleri yer almaktaydı. Günümüzde bu iki amblem de kaldırılmıştır.⁸

Anıtın çevre düzenlemesi sırasında maden ocaklarında kullanılmış bazı araç gereçler de tüm anıt alanını ikiye bölen yolun denize bakan yönünde belirli aralıklarla yerleştirilmiştir. Anıt sahil yolu üzerinde yer alır ve dalga kıranla desteklenmiş küçük bir körfeze bakar. Dalgalardan uzakta olan anıt çevre düzenlemeleri ve anıta uzanan sahil yolunun kullanışlı olmasına bağlı olarak kamusal alanda sanata hizmet eder. Gezinti yolunun neredeyse son durağında yer alan anıt ve anıtın çevresi etki alanını bahsettiğimiz bu unsurlara bağlı olarak artırır veya azaltır.

Anıtın önündeki yolun karşısına çeşitli tarihlerde maden ocaklarında kullanılan teknik araç ve malzemelerin yer aldığı peyzaj düzenlemesi yapılmıştır. Zonguldak Havzası Maden Şehitleri Anıtı'ndaki isimlikler, yapıştırıldıkları panolardan zamanla çeşitli nedenlerle (doğa, iklim koşulları, ihmal vb.) düşerek, düştükleri yerde yeni bir anlama bürünmüşlerdir. Düşen isimlikler, anıtın giriş kısmında yer alan platformun üstünde ve etrafında toplanarak yeni bir biçim ortaya çıkarmıştır.

⁸ Bülent ORAL, “Zonguldak ve Karabük Kentlerindeki Anıt Heykellerde İşçi Temsili”, Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Dergipark, Cilt; 0, Sayı; 78, Sayfa 111-148, 2017.

Yığın hâline getirilmiş isimliklerden altta kalanlar madenlerdeki toplu ölümler ile madenden hiçbir zaman çıkarılamayan ve âdeta madenin bir parçasına dönüşen işçi bedenlerini anımsatmakta, bu hâliyle de izleyicileri anıtın hemen girişinde karşılamaktadır. Böylece yeraltında gerçekleşen trajedi yeryüzüne yeniden taşınır. Bu durum anıtı ilk yapım

özelliklerinden uzaklaştırmakla kalmayıp, yaşarken kendi hâllerine bırakılan madencilerin öldüklerinde de kendi hâllerine bırakılması suretiyle oluşan enstalasyonu izleyicinin gözleri önüne serer.⁹

İzleyici anıtta ilerledikçe siyah mermer granit panolar üzerinde ölüm tarihleri ve adları ile duran işçi isimliklerinin altında, üstünde veya yanındaki düşen isimliklerin boşluklarıyla karşılaşır. İsimlik düştükten sonra granit mermerin üzerinde kalan yapışkanın tortusu âdeta işçiyi anıtta tutmaya devam eder. Böylece isimlikten kalan boşluğun sürdürdüğü temsiliyet izleyici nezdinde sorgulanır. İzleyici ilerledikçe kendini tekrar eden bu durum bir sürekliliğe dönüşür ve anıtın anlamından uzaklaşmasını daha da derinleştirir. Bu derinlik sanatın sürekliliği, devinimini ve değişkenliğini destekler niteliktedir.¹⁰

Anıtın ilk yapımında son iki pano üzerinde yer alan Taş Kömürü Kurumu ve Genel Maden İşçileri Sendikası amblemleri yerlerinden sökülerek âdeta yeni isimliklerini beklemektedir. Doğanın boşalttığı bu panolar sanki yeni ölümleri bekleyen boş alanlar yaratmak suretiyle oluşan enstalasyonu çarpıcı bir şekilde izleyicilerin, kurumların ve siyasi otoritenin gözleri önüne serer. Kamusal sanat içinde var olan nesnelere, bir sanatçı eline ihtiyaç duymadan doğal dönüşüm ortaya koymakta, böylece buldukları yerle güçlü ilişkiler içinde mekândan kopmadan karşıt anlamları birleştirerek yeni bir anlama bürünmektedirler.

Enstalasyon; mekân, izleyici katılımı, zaman ve anlam ilişkisini sonsuza değin sürdürmek gibi bir kaygı taşımaz. Enstalasyon örnekleri postmodern dönem öncesi sanat eserleri ve yapıtlardan farklı olarak sonsuza değin var olma amacı da gütmeyiz. Sınırları belirlenmiş bütün bu durumlar gerçekleşir ve biter, bu yönüyle geçicidir. Enstalasyon sanatı, fikri öncelikli kılan düşüncenin malzemedeki ifade bulmasıdır. Bundan dolayı herhangi bir anıt türündeki yapıtın zamanla uğradığı veya uğrayacağı tahribat, yapıtı enstalasyona dönüştürmeye yetmez. Ancak sanatçıların, yapıtlarının çöpe atılmasından kaygılanmadığı da

⁹ Bülent ORAL, "Bir Anıtın Enstalasyona Dönüşümü: Zonguldak Havzası Maden Şehitleri Anıtı", s. 220.

¹⁰ Bülent ORAL, "Bir Anıtın Enstalasyona Dönüşümü: Zonguldak Havzası Maden Şehitleri Anıtı", s. 221.

görülür. Bu kaygısızlık yapıtın sanatçının dışında gelişen bir durumda dahi yeni bir biçim kazanması, yeni bir düşünce veya fikri ortaya çıkarabilmesinden kaynaklanır.

Bütün bunlar Zonguldak Havzası Maden Şehitleri Anıtı'ndaki anıtsal niteliğin enstalasyona dönüşümünü açıklar. Nesnelere estetik ve sonsuzluk kaygısı taşımaz buna karşın nesne, mekân ve izleyici arasında kurulan bağ bir şeyi sorgulatmayı başarır. Bu anıtta ortaya çıkan durum günümüz sanatına bakışın da âdeta bir göstergesi olmuştur. “Artık sanat eserinin kimin olduğu veya insan ürünü mü yoksa doğanın ürünü mü olduğu sorusuyla değil, prestijli sanat anlayışının yaklaşımını ortaya koymasıyla ilgileniriz”. Zonguldak Havzası Maden Şehitleri Anıtı da bu hâliyle artık postmodern sanat bakışımızın bir eseridir. Maden ocağı ve çevresinde oluşan yaşamın bir ürünü olan bu anıt, enstalasyona yeni bir başlık oluşturmuştur.¹¹

Yeni ölümleri temsil edecek isimlikler bekleyen anıt, yeni bir anlam ve ifadeyle enstalasyona dönüşmüştür. Anıt son hâliyle ilk temsildeki anlamından kopmuş, bir şeyin kendiliğinden farklı ifadeye bürünmesi söz konusu olmuş ve bu dönüşümle yapıtın anlam boyutu genişlemiştir. Sanatçı eliyle ortaya çıkarılan yapıt içerdiği ilk anlamın karşıtı bir düşünceye veya anlama sanatçının katkısı olmaksızın dönüşmüştür. Böylece sanatçıdan bir süre için kopan yapıt; sanat eleştirmeninin nesne, izleyici katılımı ve mekân arasındaki ilişkiye getirdiği yeni yaklaşımla yapıtı yapan veya yaptırana ihtiyaç duymadan sanat olarak varlığını sürdürmektedir. Şöyle ki anıtın açılışı toplumu, işçiyi ve siyaset kurumlarını 25 Mayıs 2003'te buluştururken işçi ölümlerinin önüne geçilmesi, işçi çalışma koşullarında iyileştirmeler yapılması, maden işletmeciliğinde emeği merkeze alan bir anlayışın anıtsallaştırılması amaçlanmıştır. Ancak zamanla anıt, ihmal ve unutulmuşluğun sonucunda işçi yaşamı ile emeğinin âdeta önemsizleştiğini ifade edecek şekilde ironik bir dönüşüme sahne olmuştur.

Zonguldak, maden ve işçi kenti olma özelliğini büyük oranda korurken, anıt 2015 yılına değin âdeta kaderine terk edilmiş hâlde bırakılarak kapsadığı anlamın içselleştirilemediğini süreç içerisinde bütün çıplaklığıyla ortaya

¹¹ Bülent ORAL, “Bir Anıtın Enstalasyona Dönüşümü: Zonguldak Havzası Maden Şehitleri Anıtı”, s. 222.

koymuş, böylece törensel yaklaşımların ötesine gidemeyen salt bir abide olmaktan çıkıp enstalasyona dönüşmüştür. Bu durum anıtın yerinin değiştirebileceği tartışmalarını bile ortaya çıkarmıştır.

Bir kişinin elinde hayat bulan nesnelere; artık kimseye ihtiyaç duymadan kendi dönüşümlerini yeni bir anlamda güçlü bir ifadeyle ortaya koymaktadır. Sanat, yeniden hem biçimsel hem de düşünsel değişim sürecine girmiş ve bir şeyin gerçekleştirme amacının karşıtı anlamda kendiliğinden ifade bulma sürecini tamamlamıştır. Ancak, enstalasyon sonsuza değin sürecek -orada duracak- bir oluşum olmadığından ya zaman içinde eskiyip yok olacak ya da Zonguldak Maden Havzası Anıtı'nda olduğu gibi geçici bir süre farklı bir kimliğe dönüşerek toplumsal duyarlılığı etkileyecektir. Sonuç olarak enstalasyon topluma iletilmek istenen mesajı geçicilik esasıyla yerine ulaştırdıktan sonra bulunduğu yerden ayrılacaktır ve bu durum rastlantısal değildir.

Geçtiğimiz yıllarda Anadolu Ajansı aracılığı ile dağıtılan ve birçok gazetede yer alan habere göre Zonguldak Maden Şehitleri Anıtı yenileme çalışmaları başlatılmış. Haberde; "Zonguldak'ta, yaşadıkları halde maden şehitleri arasında isimleri yer alanlar ile nem ve tuzlu su sebebiyle yıpranan isim levhalarının söküldüğü maden şehitleri anıtı yenileniyor. Alınan bilgiye göre, 2003 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından açılışı yapılan ve Zonguldak'ta taş kömürü üretimi sırasında hayatını kaybeden madencilerin isimlerinin ölüm tarihlerine göre yer aldığı anıttaki bazı bilgi yanlışlıklarının düzeltilmesi ve yıpranan levhaların yenilenmesi çalışmaları tamamlandı." ifadeleri yer alıyor.

Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) Armutçuk Müessese Müdürlüğünde havza tarihinin en büyük ikinci kazası olan 1983 grizu faciasında yaşamını yitiren 103 madencinin yerine yaralı bazı madencilerin isimlerinin de şehitler anıtına yazılması gibi yanlışlıklar tespit edilen anıttaki bu levhalar değiştirildi. Denize yakın olması sebebiyle nem ve tuzlu su etkisine maruz kalarak yıpranan levhaların kötü görüntü oluşturduğu anıtta, TTK ve Genel Maden İşçileri Sendikası (GMİS) işbirliğiyle 40 bin lira harcanarak özel PVC levhalara şehit madencilerin adı yazıldı.

Bölgeye çalışmak için gelerek havzada şehit madencilerin kayıtlarının tutulmaya başlandığı 1875'ten 1936'ya kadar Alman, Rus, İtalyan, Rum ve Ermeni oldukları tahmin edilen 9 yabancı işçi, mühendis ve teknisyen ile 2004'te TTK Karadon Müessese Müdürlüğü maden ocağında meydana gelen grizu patlamasında ölen 5 Çinli işçinin adları da anıtta yer aldı. TTK Karadon Müessese Müdürlüğü maden ocağında meydana gelen grizu patlamasında hayatını kaybeden 28 işçinin isimlerinin de yer alacağı anıtta, cesetleri bulunamayan Dursun Kartal ve Engin Düzcük'ün adları cenazeleri çıkarıldıktan sonra asılacak. Anıtta, pirinç alışımlı levhaların denizin yakın olması sebebiyle tuzlu su, rutubet ve güneş ışığının etkisiyle zarar gördüğünü, kötü görüntünün düzeltilmesi için çalışmaların tamamlandığı da biliniyor.

ZONGULDAK MADENCİ ANITI

Zonguldak'ın Gazipaşa Caddesi'nde 1986 yılında yapılan ve şehrin simgesi haline gelen Madenci Anıtı ülkemizdeki en önemli madenci heykellerinden birisidir. Zonguldak'ta Maden İşçileri Sendikası'nın girişimleriyle şehrin simgesi haline gelebilecek bir girişim başlatılmış; emeğin ve emekçinin yaşadığı zorlukların, bir anıt ile sembolleştirilmesine karar verilmiştir. Dönemin sendika başkanı Mehmet Tezer'in de katkılarıyla çalışmalar başlatılmış ve 4 Temmuz 1986 yılında kentin en işlek alanına Madenci Anıtı dikilmiştir.

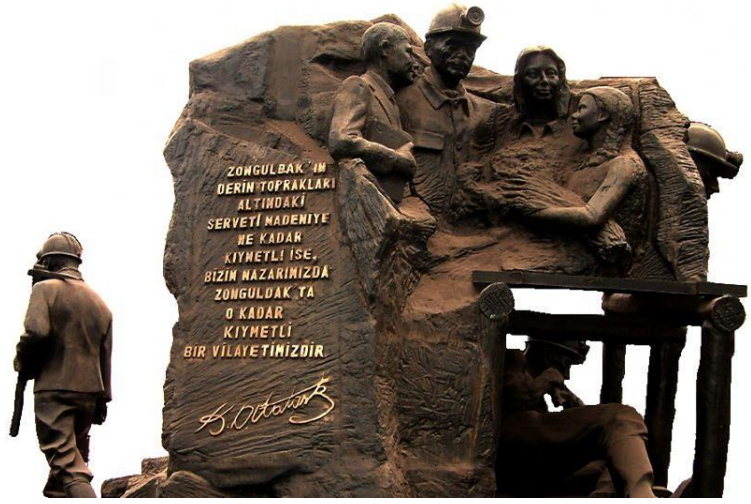
Araştırmacı yazar Yüksel Yıldırım, bu fikrin nasıl doğduğunu, anıtın neden Gazipaşa Caddesi'ne yapıldığını anlatırken; "Bu şehrin bir kaderi var. Yaklaşık iki asırlık bir tarihi var. Bu tarihi simgeleştirmek istediler. Şehrin merkezinde böyle bir anıtımız yoktu. O yüzden yer olarak yeni çarşığı seçtiler. Burası aslında caddelerin birleştiği bir nokta. Zaten anıtlarda böyle bir noktalar yapılar ki, insanlar tarafından öğrenilebilsin, görülebilsin diye. Anıtın yer seçiminde başka unsurlar da var; 150 yıllık

tarihinde ilk yerleşim yeri bölgesi burasıdır. 1932'den sonra vilayet binası yapıldı, vilayet binamız yapılanca, yıkılan vilayet binamız ne yazık ki; orası Cumhuriyet Meydanı olarak ilan edildi. Meydanımız orası seçildi ancak; Yeni Çarşı noktası Zonguldak'ın ilk merkezidir. Zonguldak burada kurulu. Bütün kurumlar buradaydı. O yüzden bu bölge seçildi." ifadelerini kullanmıştır.¹²

¹² Duygu ELMA, "Zonguldak Madenci Anıtı: Ne Zaman ve Neden Yapıldı?", Kanal B İnternet Sitesi, 09.01.2021

Eserin yaratıcısı Prof. Dr. Tankut Öktem, 1940 yılı Konya doğmuştur. Anıtsal heykelleri ile tanınan sanatçının en tanınmış eserleri arasında Harbiyeli Şehitler Anıtı ve Kuvva-i Milliyet Anıtı yer alır. Türkiye'deki pek çok il meydanındaki Cumhuriyet Anıtları, Tankut Öktem'in eseridir. 1999 yılında "Devlet Sanatçısı" unvanını almıştır. 5 Aralık 2007 tarihinde İstanbul'da geçirdiği trafik kazası sonucu en verimli çağında vefat etmiştir.

Zonguldak Madenci Anıtı, heykeltıraş Tankut Öktem tarafından Zonguldak İşçi Anıtı Meydanı için 04 Temmuz 1986 tarihinde yapılmış olup 1.465 kg ağırlığındadır ve malzemesi bronzdur. Heykeltıraş eserinde anıtın yapıldığı zaman diliminde yaşayan işçileri model olarak kullanmıştır. Anıtta, bir maden ocağı kompozisyon biçiminde ele alınmıştır.¹³

Anıtta, bir maden ocağı kompozisyon biçiminde ele alınmıştır. Kompozisyonda bir madencinin çalışma koşulları, madenden eve dönüşü ve ailesiyle buluşmasının yanı sıra, ülkenin çeşitli yerlerinden gelerek maden ocaklarında çalışmaya başlayan diğer madencileri temsil eden figürler betimlenmiş ve kompozisyon Mustafa Kemal Atatürk'ün kent hakkındaki özdeyişi ile tamamlanmıştır.

¹³ Bülent Oral, "İşçi Anıtı'nın bilinmeyenleri", Pusula Gazetesi (Zonguldak Nostalji), 03.12.2021.

* Heykeltıraş Tankut Öktem bir işçi model olarak dönemin Genel Maden İşçileri Sendikası Genel Başkanı Mehmet Tozcanı kullanmıştır.

Anıt, kentin ana yollarının kesiştiği kavşaktaki (işçi meydanı) yüksekçe bir platform üzerine yaptırılmıştır. Anıtın ön yüzünde yer alan figür henüz maden ocağından yeni ayrılmakta olan bir madenciyi göstermektedir.* Madenci, üzerindeki iş kıyafeti, başındaki bareti, omuzuna yasladığı kazma ve elinde tuttuğu gaz lambası ile yürümektedir. Baretinde fener bulunmasına ve heykelin yapıldığı dönemde daha modern gereçler (el feneri vb.) kullanılıyor olmasına rağmen işçinin eline gaz lambası tutuşturulmuştur.

Modern çağın madencilikteki öne çıkan sembolü işçi ve elindeki gaz lambasıdır. Gaz lambası madencinin olmazsa olmaz sembollerinden biridir. Bu sembollerden bir diğeri de kazmadır. Omuzda kazma ile ocaktan çıkılması aynı zamanda iş bittikten

sonra bile madencinin taşımak zorunda olduğu iş yükünün sürekliliğini sembolize eder. Böylece bu figürdeki kazma aynı zamanda işçinin adeta omuzuna binmiş ağırlığı da betimler. Bu durum heykeltıraşın simgesel anlatımı göz önünde bulundurmasına neden olmuştur. Sanatçı klasik dönem anlatımcılığını postmodern dönemde ifade etmeye devam eder. Bu işçi figürü anıtın yüksekliğine denk bir boya sahiptir. Anıtın tünel girişinde başka bir işçi daha çıkışa doğru yürümektedir. Bu işçinin arkasında ise bir vagon ve vagonun çevresindeki işçiler betimlenmiştir. Anıtın ön cephesindeki derinlik algısı güçlüdür ve bu derinlik algısı tünel boyunca sağlanmıştır. Tünelin ağzı geniştir ve ilerledikçe tünel daralmaktadır. Ayrıca figürlerin görüntüleri derinlik arttıkça küçülür,

böylece oluşturulan perspektif anıtın ön cephesinde güçlü bir gerçeklik algısı yaratmaktadır.¹⁴

Anıtın batı cephesinde bir yazıt ve ailesiyle birlikte betimlenmiş işçi görülür. Anıtın bu cephesinde Mustafa Kemal Atatürk'ün 1931 yılında ifade ettiği "Zonguldak'ın derin toprakları altındaki serveti madeniye ne kadar kıymetli ise, bizim nazarımızda Zonguldak'ta o kadar değerli bir vilayetimizdir." Cümlesi yer alır. Yazıtın altında Mustafa Kemal Atatürk'ün imzası yer alır.

Anıtın batı cephesinin bir bölümünde işçinin ailesiyle buluşması işlenmiştir. İşçi, iş kıyafetleri içerisinde eşi ve çocuklarıyla birlikte betimlenmiştir.¹⁵ Eşi işçinin solunda, çocukları ise her iki yanında sıralanmışlardır. Aile portre anlayışında yapılmıştır. Madenci ile eşi kendilerinden emin, gururla karşıya bakmakta iken, çocuklar babalarına dönüktürler. Burada madencinin iş çıkışı ailesi ile ilk buluşmasına vurgu vardır. Bu nedenle çocukların yüzleri işçi babalarına yöneliktir. Figürler iyi giyimli ve bakımlı modern bir aileyi temsil eder ve yüzleri batıya dönüktür. Batıya yönelen aile portrelerindeki modern giyim ve kuşamlar tesadüfi olmayıp çağdaş dünyaya yönelimi ifade eder. İşçinin hemen sağ tarafında duran oğlu, okul kıyafetleri içerisinde elinde bir kitap tutmaktadır. Kitap, aydın bir aileye göndermede bulunur.

Diğer tarafta duran kız ise örülü saçları ile temiz ve bakımlıdır. Elinde bir demet çiçek tutmaktadır. Böylece madenci babanın gelişi adeta törensel bir atmosfere büründürülmüştür. İşçi, ailesi için iyi yaşam koşulları sağlamıştır. Bu anlatım yönüyle sanatçının klasik anlayışta anlatımcı üslubu dikkat çeker. Figürler anatomik gerçekliğe sahiptir ancak, anlatım gerçekten ziyade temsili bir yüceltme içindeki temennileri barındırır.¹⁶

¹⁴ Bülent ORAL, "Zonguldak ve Karabük Kentlerindeki Anıt Heykellerde İşçi Temsil", Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Dergipark, Cilt: 0, Sayı: 78, Sayfa 111-148, 2017.

¹⁵ Buradaki işçi ve ailesi portrelerinde de Mehmet Tezer ve ailesi betimlenmiştir.

¹⁶ Bülent ORAL, "Zonguldak ve Karabük Kentlerindeki Anıt Heykellerde İşçi Temsil", Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Dergipark, Cilt: 0, Sayı: 78, Sayfa 111-148, 2017.

Anıtın arka yüzünde elindeki kırma makinesi ile dar bir alanda uzanarak çalışan madencinin koşulları betimlenmiştir. Etrafında oluşabilecek çökmeleri önlemek için ahşap direklerle desteklenmiş bu alanda realist bir şekilde betimlenen madenci çalışmaya odaklanmıştır.¹⁷ Ayağıyla ahşap direklerden destek alarak elindeki makine (martopikör) ile madenin duvarındaki kömürü çıkarmaktadır.

Ahşap direklerle desteklenmiş tünelin üstünde portre şeklinde ele alınmış altı işçi de görülür. Bu işçiler ülkenin dört bir yanından çalışmak için buraya gelen kişilerdir. Portreler kararlı, vakur ifadeleriyle dikkat çeker. Keskin yüz hatları ile adeta üzerlerindeki yükümlülüğün farkında olduklarını gösterircesine idealize edilmiş bu portreler antik çağ heykellerini anımsatmaktadırlar.

Anıt sahile uzanan caddenin başındaki 1 Mayıs Bayramı'nın kutlandığı alana yaptırılmıştır. Bu alan kentin merkezi noktasıdır. Anıtın batı tarafındaki köprülülükten anıta doğru uzanan yol 1 Mayıs İşçi Bayramı'nda yürüyüş güzergahıdır. Anıt bu yönüyle Zonguldak için odak noktası oluşturur. Ancak anıtın bulunduğu meydanın iki yanında konumlandırılmış binalar adeta yapıtı kavşağa sıkıştırmakta ve böylece kamusal alandaki etkisini zayıflatmaktadır.¹⁸

¹⁷ Bu figürün modelliğini kazmacı Hamza Adıbaş adlı maden işçisi yapmıştır.

¹⁸ Bülent ORAL, age, s. 125.

ZONGULDAK MADENCİ HEYKELİ

Zonguldak Belediyesi tarafından yaptırılan, yer altından kömür çıkaran madencinin tasvir edildiği Madenci Heykeli kent merkezindeki kavşakta bulunmaktadır. Ankara'da özel bir şirkete yaptırılan heykel, Gazipaşa Caddesi'ndeki Madenci Anıtı'nın ardından emeği ve kömürü en güzel anlatan ikinci anıt olma özelliğini taşımaktadır. Başındaki bareti ve ellerindeki dev kömür ile maden ocağından çıkan madencinin tasvir edildiği anıt, Uzunmehmet Caddesi'ndeki kavşak noktasında bulunmaktadır.

Heykelin açılışında konuşan Belediye Başkanı Muharrem Akdemir, se Zonguldak'ın ve karaelmasın can damarı olan taşkömürü, Türkiye ve Zonguldak için büyük önem arz ettiğini ifade ederek şunları söyledi: "Madenimizi, ilimizde simgelemek adına bir çalışma gerçekleştirdik. Bu konunun uzmanı ve teknik heyetle uzun görüşmelerimiz neticesinde madenci heykelimizi projelendirdik. Bu heykel, madencinin, uğruna ölümü bile göze alarak yer altından çıkardığı kömürü ve bu kömürün ekmeği ve geleceği olduğunun bilinci ile sıkı sıkıya sarılmış vaziyette olduğunu ifade etmektedir. Atatürk, "Zonguldak'ın derin toprakları altındaki maden-i serveti ne kadar kıymetli ise, bizim nazarımızda Zonguldak'ta o kadar çok kıymetli bir vilayetimizdir" sözleri ile de Zonguldak'ın önemini vurgulamıştır"¹⁹

¹⁹ Barış Doğan, "Meçhul Madenci Anıtı açıldı", Halkın Sesi Gazetesi, 08.11.2013.

Heykelin açılışı 2013 yılında kömürün bulunuşu olarak kabul edilen 8 Kasım tarihinde gerçekleştirilmiş, Zonguldak Belediye Başkan Yardımcısı Erhan Darende, madenciyle özdeşen kenti anlatan bir anıt yaptıklarını belirterek, 3 aylık çalışmayla anıtın tamamlandığını

anlatmış ve “Yerin metrelerce altında çalışan madencinin emek sarf ederek alın teriyle çıkarmış olduğu kömürü elinin üzerine alan bir simge. emek en yüce değerdir. Biz de bu kompozisyonu yarattık. Toplam ağırlığı 1 ton civarında. içi çelik, dışı fiber bir çalışma. Kömür maket. Baretteki ışık ise yanacak. etrafında da yeşillendirme yapacağız. Şehrimize hayırlı olsun” ifadelerini kullandı.²⁰

Zonguldak’ın derin toprakları altından çıkarılan taşkömürünün madenci tarafından zor şartlar altında çıkarılmasını anlatan, Madenci Heykeli, toplamda 6 metre yüksekliğinde, madencinin kaldırdığı kömür 3 metre yüksekliğinde ve 6,5 metre uzunluğundadır. Kömür heykeli için, Zonguldak’ta çıkartılan kömür parçaları heykel atölyesine ulaştırılarak, orijinal Zonguldak kömürünün dokusunu işlenmesi konusunda büyük özen gösterilmiştir. Anıtta, madenci baretinin ön yüzüne orijinalinde olduğu gibi, bir ışık

²⁰ Pusula Gazetesi, “Zonguldak Kent Merkezine 2’nci Madenci Anıtı”, 04.11.2013.

yerleştirilmiştir. Bu ışık tıpkı madencilerimizin madene girdiklerinde yaktıkları gibi akşam olduğunda devreye girmektedir. Anıt, metal konstrüksiyon üzerine cam elyaf polyester çalışılmıştır. Bu çalışma yapılırken, günlerce heykelin çamurdan modelleri çalışılmış ve bugünkü haline karar verilmiş ve buraya monte edilmiştir.

Heykel 8 Kasım 2013 tarihinde Artil Sanat Atölyesi'nde çalışmalarda bulunan bir grup heykeltıraş tarafından yapılarak 'Uzun Mehmet'i Anma ve Kömür Günü'nde' tamamlanmıştır. Anıt, metal konstrüksiyon üzerine cam elyaf polyesterden yaptırılmıştır. Heykelin yüksekliği 4,60 eni 6.90 metredir. Madencinin elinde tuttuğu kömür 3 metre yüksekliğinde 6,5 metre kenar uzunluğundadır.

Heykelin yapım sürecinde çok sayıda çamurdan model yapılmış ve yapılan modeller içerisinde anıtın bu biçimine karar kılınmıştır.²¹ Anıt heykelde; boynundan aşağısı toprak altında betimlenen, iki eliyle yukarıya doğru kaldırdığı kömür parçasını tutmakta olan bir işçi simgesi yer alır. İşçinin sadece bareti ve dirseklerinden itibaren kolu ile elleri görülmektedir. Gövdesi toprağa gömülüdür. İşçinin başındaki baret ve önünü aydınlatan feneri dikkat çeker. Böylece baret ile toprak arasında kalmış şekilde konumlandırılan madencinin yüz ifadesine vurgu yapılmamıştır. Madencinin baretindeki fener ile anıtın ilk

²¹ Anıt ile ilgili üç model belediye yetkililerine sunulmuştur. Bunlar arasında belediye yetkilileri tarafından günümüzdeki model tercih edilmiştir.

yapımında geceleri şehrin bu noktasının aydınlatılarak maden ocağının temsili amaçlanmış ancak sonradan kullanılmamıştır.²²

Nesnelerin gerçek formlara yakın olmaları ve klasik yaklaşımda ele alınmaları anıttaki realist betimlemeyi idealize ederek ortaya koyar. Anıtta zor koşullar altında çıkarılan maden ve madendeki işçinin harcadığı emek işlenmiştir. Maden ocaklarında kömürün yukarıya taşınması dönemin teknolojik gelişmeleri ve ülkedeki yeterliliklere bağlı olarak değişkenlik gösterir. Ancak, gerçekte taşınma yöntemi olmayan doğrudan el üstündeki büyükçe kömür parçası tamamen temsilidir, bu taşıma biçimi işçi emeğine, kömür parçasının büyüklüğü ise madenin ne kadar değerli olduğuna vurgudur.

Yer altından çıkan mitolojik bir kahraman gibi yeryüzünde beliren madenci figürünün toprağın altına gömülü gövdesi ile betimlenmesi postmodern sanat anlayışındadır. Bu heykele benzeyen anıt heykeller modern Avrupa'da 1960'lı yıllardan beri görülmektedir. Londra'daki 'Yüzen Adam Heykeli', Almanya'daki 'Yıkılan Kadın Heykeli (Die Badende)', Amsterdam'daki "Kemancı Heykeli", Washington D.C. "Uyanış" adlı heykel çevreleriyle oluşturdukları güçlü plastik etki ve konumlandırıldıkları yer ile bütünlük oluşturmaktadırlar. Madenci Heykeli'ndeki bu anlatım, Avrupa'daki bu kompozisyona sahip benzer anıt heykellerin kamusal alanda yarattığı etkiye sahip değildir. Heykel, oluşturduğu güçlü plastik etkiye zıt bir yerde konumlandırıldığından bulunduğu yer ile yeterince bütünlük oluşturmaz. Kent dokusunun zayıflığı da bunda önemli etkindir.²³

Heykelin açılışında ilk olarak konuşan ve sözleri sıkı sıkı "Madenci Feneri Sönmeyecek" sloganları ile kesilen GMİS Genel Başkanı Eyüp Alabaş da; "Bu anıt yaşadığımız bu dönemi çok güzel ifade ediyor. Şurada Madenci Anıtımız var. Dimdik ayakta duruyor. Üniversitemizin önünde, Endüstri Meslek Lisesi'nin önünde ve kurumun önünde madenci fenerimiz var, Türkiye'yi aydınlatmak istiyor. Bu anıt ise kömür burada, avuçlarımızın içinde diyor. Biz madenciler olarak buradayız ve ilgilileri uyarıyoruz: Eğer hala bu gerçekleri göremiyorsanız, iş bize düştü demektir ve biz kalkar Ankara'ya geliriz. Bu duygularla, bu anıtı düşünenlere sunuyoruz."²⁴ ifadelerini kullanmıştır.

Zonguldak merkezinde yer alan Madenci Heykeli yaklaşık 9 yıldır, bu topraklardaki emeği ve madenciliğin çileli yaşantısını temsil etmek üzere halkla buluşmaktadır.

²² Bülent ORAL, "Zonguldak ve Karabük Kentlerindeki Anıt Heykellerde İşçi Temsili", Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Dergipark, Cilt; 0, Sayı; 78, Sayfa 111-148, 2017.

²³ Bülent ORAL, age, s. 127.

²⁴ Barış Doğan, "Meçhul Madenci Anıtı açıldı", Halkın Sesi Gazetesi, 08.11.2013.

ZONGULDAK KOZLU MADENCİ HEYKELİ

Türkiye Taşkömürü Kurumu'na bağlı Kozlu Müessesesi maden ocağında 3 Mart 1992 tarihinde meydana gelen ve Türkiye'de en büyük iş kazaları arasında yer alan grizu faciasında yaşamını yitiren 263 madencinin anısını da yaşatan heykel, Zonguldak ilimizin Kozlu beldesinde bulunmaktadır.

Şehit madencilerinin anısını yaşatmak amacıyla 1995'te Ankara'da bir firmaya heykeli yaptırdıklarını anlatan Kozlu Belediye Başkan Yardımcısı Hüseyin Yılmaz, “Heykel, maden ocağında kömür kazan işçiyi tasvir ediyor. Elinde kazma tutan madencinin üretimini anlatmak içinde ayak ucuna gerçek taş kömürü parçaları yerleştirdik. Yaklaşık 50 kilogramlık kömür, 2004'te çalındı. Bunun üzerine benzer olayın yaşanmaması için madenci heykeline siyaha boyalı taşlar koyduk. Sanırım bazı kişiler bunları da kömür zannederek çalmış. Şu anda heykelin kompozisyonu eksik kaldı. Yeniden siyaha boyalı taşlar hazırlayarak heykele yerleştireceğiz. Bunların kömür olmadığına yönelik uyarı

levhası da hazırlayabiliriz. Olayla ilgili polise herhangi şikayette bulunmadık.”

Anıt, 1991 yılında heykeltıraş Metin Yurdanur'a yaptırılmıştır.²⁵ Heykel 3,30 m. yüksekliğinde, 190x88 cm ölçülerinde dikdörtgen bir kaide üzerine yapılmıştır ve malzemesi polyesterdir. Anıttaki figür bir madenciyi temsil eder. Madenci, iş elbisesi ile elbiseyi tamamlayan fenerli baret ve elindeki kazmayla betimlenmiştir. Figürdeki kıvrımlar kömür çıkarmaya odaklanmış madenciyi idealist üslupta gerçekçi anlayışta betimlemektedir.

Bu anlatım temsili işçi figürünün yüzünde keskin bir ifadeyle buluşur. İşçinin ve elbisesinin keskin hatları güç, irade, emek

²⁵ Aynı heykel Ankara ilinde de yine Metin Yurdanur tarafından kalıp alınarak gerçekleştirilmiştir.

vurgusunu ve işçinin yere sağlam basan ayakları ile kararlı ifadesini tamamlar. Madencinin ayaklarının çevresinde bulunan kömür parçaları maden ocağına atıfta bulunan tek simgedir. Burada kullanılan kömürler gerçek kömür parçalarıdır.²⁶

Heykel, yere son derece sağlam basan ayakları, kararlı yüz ifadesi ile işine odaklanmış ve kömürü çıkarmak için savurduğu kazmasıyla betimlenmiş işçiyi gösteren bir kompozisyon oluşturmaktadır. Böylece ortaya çıkan güçlü devinimle kömür çıkarırken yılgın görünmeyen bir madenciye atıf yapılmaktadır. Anıt, Kozlu ilçe girişinde kamuya açık bir alanda betimlenmiştir. Heykeltıraş, madenciye dar alanda maden ocağının duvarlarındaki kömür kütlelerine hamle yaparken betimlemek istemiştir. Heykelde simgelenen madencinin vücut kıvrımlarına bakıldığında dar alanda (maden ocağında) çalıştığı anlaşılmaktadır.

Ancak, anıtta görünür şekilde bir maden ocağına yer verilmemesi yerdeki kömür parçalarına vurur görünen rahat hareket alanına sahip madencinin vücudundaki kıvrımları kamusal alanda anlaşılmasız kılmaktadır. Sanatçının heykelde anıtsal bir duruş ve güçlü bir devinim ortaya koyma kaygısıyla madenciye idealize etmeyi öncelikli düşünmesi bunun muhtemel nedenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir.²⁷

Madenci Anıtı'nın yapılmasının ardından Kozlu'ya giriş ve çıkışlarda araç trafiğini rahatlatmasının yanı sıra şiddetli yağışlar sonrası yaşanan su taşkınlarının da önlenmesinin hedeflendiği proje öncesi sökülen kentin simgesi Madenci Anıtı da yeni yerine yerleştirilmiştir. İlçeye özellikle girişte dikkati çeken Madenci Heykeli'nin uzaktan bakıldığında çok küçük kalması sebebiyle

²⁶ Buradaki kömür parçaları kimi zaman yerlerinden sebebi tam olarak bilinmeyen nedenlerden alınmakta ya da çalınmaktadır. Her seferinde yeniden kömür parçaları buraya konulur.

²⁷ Bülent ORAL, "Zonguldak ve Karabük Kentlerindeki Anıt Heykellerde İşçi Temsili", Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Dergipark, Cilt; 0, Sayı; 78, Sayfa 111-148, 2017.

görünmediği bildirilmiştir. Kozlu İlçesi'nde yapımı tamamlanarak trafiğe açılan Köprülü Kavşak'ta çevre düzenlemesi ve yeşillendirme çalışmalarına paralel olarak Zonguldak'ın simgesi olan ve binlerce maden şehidini temsil eden Madenci Anıtı'nı daha görülebilir düzeyde yenisini yaptırarak kavşağa konulmasına vesile olmuştur.

Madenci Anıtı'nın yeni yerine yerleştirilmesinin ardından gazetelerde çıkan bazı haberler hayli ilginçtir. Haberlerde; "Tüm yurdu etkileyen soğuk ve yağışlı hava nedeniyle, vatandaşlar ısınmak için her yola başvuruyor. Kozlu beldesindeki Madenci Heykeli'nin ayaklarının yanına konulan dekoratif amaçlı kömürler çalındı. Kozlu Belediye Başkanı Ali Bektaş, "İnsanların, heykelin dibindeki kömürü çalacak durumlara düşmesi içler acısı. Bundan sonra çalınmaması için taşı siyaha boyayıp koyacağız" dedi. Türkiye'nin taşkömürü üreten tek ili olan Zonguldak'a bağlı Kozlu beldesinin şehir merkezinde bulunan Madenci Heykeli'ne dekoratif amaçlı konulan yaklaşık 50 kilo ağırlığındaki kömürün çalınması herkesi şaşırttı. Üç metre yüksekliğindeki heykel, belediye tarafından 1998'de yaptırılmıştı.

Olay için "Trajikomik" diyen belediye başkanı Ali Bektaş, şunları söyledi: "İnsanların ihtiyacı olmasa o kömürü oradan almazdı. O kömür kazma sallayan madencinin kompozisyonunu tamamlamak için yapılan bir simgeydi.

"Güleriz ağlanacak halimize" enflasyonu ne kadar düşürdük dersiniz deyin bu insanların dertlerine farklı çözümler bulmak lazım. Çalınmaması için heykelin dibine taşları siyaha boyayarak koyacağız. Bu sayede yağmurda çamurda parçalanan kömür yerine siyaha boyanmış taş koyarak hem doğadan hem hırsızdan korumuş olacağız. Güleriz ağlanacak halimize."28 İfadelerini kullanmıştır.

Bunların dışında 2012 yılında gazetelerde yer alan bir başka haberde; "Zonguldak'ta, 3 Mart 1992 de meydana gelen 263 madencinin öldüğü kazanın 29. yıldönümüne yetiştirilmek

²⁸ Radikal Gazetesi, "Madenci Heykeli kömürsüz kaldı!", 27.01.2004.

istenen madenci heykeli ve Atatürk büstündeki çalışmalar devam ediyor. Kozlu Belediyesi tarafından yeni belediye sarayı önünde yapılması planlanan tören alanı için çalışmalar start aldı. Alana yapımı planlanan ölen madencilerin isimlerinin yer aldığı anıtın yapım çalışmaları sürerken, hemen karşısına kurulması planlanan Atatürk büstü tamamlanarak yerleştirildi. Atatürk büstü işçiler tarafından titizlikle boyanırken, alandaki çevre düzenlemesi çalışmalarına da hız verildi.

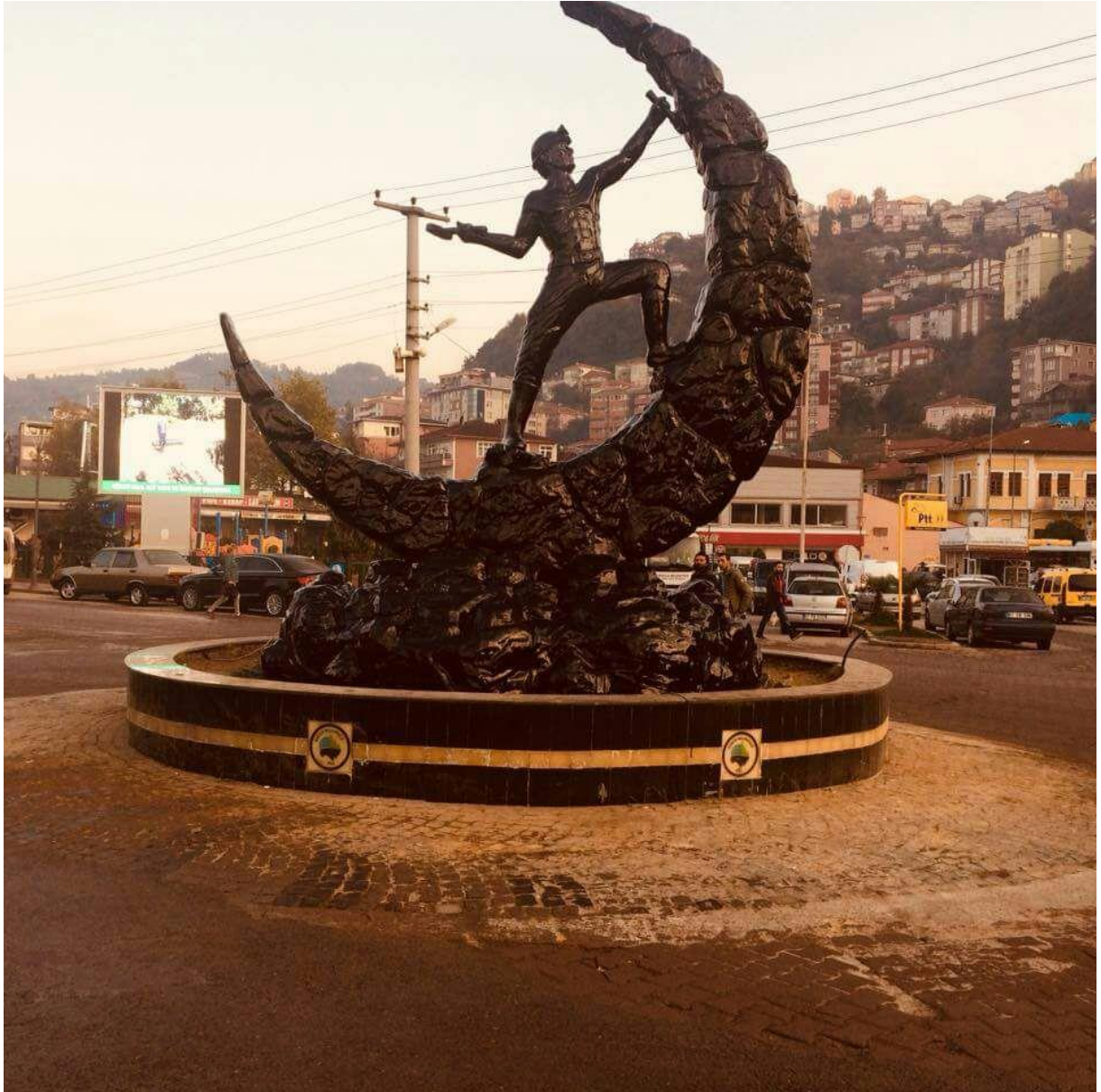
Kozlu Belediyesi yeni terminal alanında önceden kurulu bulunan ve bir süre önce sökülerek bakıma alınan Madenci Anıtı, tekrar eski yerine dikildi. Elinde kazması ile kömür çıkararak maden işçisini simgeleyen anıt, rüzgâr, yağmur gibi doğal sebeplerden tahrip olan heykel, gerekli yama ve kaynakları yapılmasının ardından yeniden yerine dikildi. Heykelin henüz boyanmamış olması ve yapılan yamaların belli olması da ilginç görüntülere sebep oldu.

Kozlu Belediye Başkan Yardımcısı Hüseyin Yılmaz ise, belediye tören alanı ile madenci heykelinin 3 Mart 2012 tarihine yetiştirilmeye çalışıldığını ifade etti. Yılmaz, grizuda ölen madencileri anma törenini yeni alanda yapmak istediklerini ifade etti.”

ZONGULDAK KOZLU MADENCİ ANITI

Bir madenci kenti olan ve Zonguldak ve onun kömür üretiminde önemli bir yeri bulunan Kozlu beldesinde 2017 yılında Kozlu Belediyesi tarafından yapılan heykeldir. Belediye yetkilileri kömürle var olan, maden kültürüyle ülke ekonomisine can veren ve Zonguldak'ın sembolü haline gelen madenci anıtı ilçenin girişine dikilmiştir.

Açılışta bir konuşma yapan Kozlu Belediye Başkanı Kerim Yılmaz, "Bulvar çalışmamız vardı. İlçemizin girişinin değişik ve güzel bir yapıya sahip olmasını hedefledik. Kozlu'muz, madenci kenti Zonguldak'ın bir parçasıdır. İlçemizde maden kültürü yüksek düzeydedir. Bu vesileyle ilçemizde de madencilerimizi simgeleyen, maden şehitlerimizi yad etmek hem de madencilerimizi onöretmek amacıyla madenci heykelimizi tasarladık ve bugün yerine yerleştirdik.

Zonguldak'ımıza ve Kozlu'muza hayırlı olsun" ifadelerini kullanmıştır.

Anıtta kömür madeninin zemini belirleyen kömür parçaları üzerine hilal ve hilalin içinde maden işçisini temsil eden elindeki kırma aletleriyle maden ocağından kömür çıkarmakta olan madenci görülmektedir. Anıt heykel Klasik Heykel Sanatı anlayışında ele alınmıştır. İşçinin elindeki aletlerle kömürü çıkarırken biçimsel olarak ülkemizin bayrağını tamamlayan hilale dönüşür. Böylece maden işçisinin ülkenin varlığına katkısı anıta taşınmıştır.

Kozlu Belediyesi tarafından yaptırılan heykeli yaratıcısına ve atölyesine maalesef ulaşamadım. İlçe girişine yerleştirilen madenci temalı heykel Ekim 2017 tarihinde yerine monte edilmiş olup, belediye başkanı tarafından açılışı yapılmıştır. Kömür dokulu, ay-yıldız ve madenci temalı heykel ilçe halkı tarafından beğeni toplamıştır. Kozlu Belediyesi tarafından 15 Temmuz Şehitler Köprüsü önündeki döner kavşağa maden çalışanlarını ve maden kazalarında hayatını kaybeden işçileri temsilen yerleştirilen "Madenci Heykeli" madencileri anmak ve onları unutmamak için ilçe halkı tarafından da beğenilen bir konumdadır.

ZONGULDAK KİLİMLİ MADENCİ ANITI

Kilimli belediyesi tarafından Yurda Şahin ve Nazmi Özden atölyesine yaptırılan madenci heykeli 2017 yılında Zonguldak Kilimli Köprübaşı mevkiinde bulunmaktadır. Heykel yerine konulduktan sonra çoğunluğu maden işçisi olan bölge halkı tarafından oldukça beğeni kazandığı görülmüştür.

Kilimli Belediyesi tarafından heykel sanatçıları; Nazmi Özden ve Yurda Şahin'e yaptırılan dev madenci heykeli ilçenin girişinde bulunan alana yerleştirilmiştir. Kilimli ilçesi Köprübaşı mevkiinde kavşağa İlçe Belediyesi tarafından yaptırılan madenci heykeli ilçenin en önemli yerlerinden birine yerleştirilmesi yöre halkı tarafından da olumlu karşılanmıştır. Heykel, akşam olduğunda da madenci heykeliindeki ışıklar yandığında ilçeye bambaşka bir hava katmaktadır.

Bunların dışında Madenci Heykeli'ni yapan heykel sanatçıları hakkında da bilgiler mevcuttur. Heykelin sanatçılarından, Yurda Şahin; 2015 yılında

vergi denetim kurulunda görev yapmakta iken emekli oldu. İlk sergisini 2004 yılında açan Şahin 2019 yılında Rölyef ve Heykel çalışmalarına başlamış ve yeni projelerde yer almaya devam etmektedir. Şahin'in heykeli birlikte gerçekleştirdiği Nazmi Özden ise, yaptığı madenci heykelleriyle Zonguldak'ın tanıtımına yıllarca hizmet etmiştir. Bir çok anıtın yapımında, Maden Müzesi girişindeki Maden Şehitleri Anıtını yapmıştır. 2019 yılında Yurda Şahin ile birlikte ortak atölyede çalışmaya başlamıştır. Çaycuma'ya manda heykeli Filyos'a balıkçı heykeli ve çeşitli rölyefler tasarlayıp yaptılar, yeni projelerde çalışmaya devam etmektedirler.

ZONGULDAK KARADENİZ EREĞLİ UZUN MEHMET ANITI

Zonguldak Ereğli Belediyesi tarafından ilçenin Kestaneci mahallesinde bulunan Uzun Mehmet anıtı 2016 tarihinde yenilenerek 8 Kasım Uzun Mehmet'i anma ve kömürün bulunuş gününe hazır hale getirildi. Karadeniz Ereğli Belediyesi tarafından 2016 yılı başlarında başlatılan çalışmalar kapsamında 300 metrekare alan içerisindeki Uzun Mehmet anıtı, burada bulunan su deposunun yer altına alınmasıyla bin metrekare alana kavuşturularak baştan aşağıya yenilendi. Yenileme projesi kapsamında peyzaj mimarisinin en güzel örnekleri ile bezenmiş çiçeklendirme tasarımlarıyla da alana estetik bir görünüm kazandırıldı.

Kömürün bulunuşunun 187. yılında Uzun Mehmet, Karadeniz Ereğli Belediyesi'nin 6 ayda bitirerek yenilediği yeni anıtı önünde anıldı. Saygı duruşu ve istiklal marşı ile başlayan törende, protokol tarafından Uzun Mehmet Anıtı'na çelenk sunuldu.

Kdz. Ereğli Belediye Başkanı Hüseyin Uysal törenin yapıldığı Uzun Mehmet Anıtı ve alanının yenilenerek ilçeye yakışır bir hale getirildiğini hatırlatarak, "Daha projemiz tamamlanmadı, kütüphanemiz, müzemiz ile ilgili eksikliklerimizi kısa sürede tamamlayacağız" dedi.

Uzun Mehmet'in kömürü bulduğu Kandilli sırtlarındaki Neyren'e gitmek için Köseazgı yolunu yaptıklarına dikkat çeken ve bu yolun aslında bu bir kültür yolu olduğunu hatırlatan Başkan Uysal konuşmasında şu ifadelere yer verdi: "Yıllardır işçilerimiz Gökme Köprüsü'nden geçer ve her yıl 5-10 tane araba

dereye uçardı. Kandilli'ye gidip gelen işçimizin ve halkımızın rahat etmesi için o köprüyü yaptık. Bu köprü aynı zamanda kültür yolu ve turizmin bir parçasıydı, bir gönül köprüsüydü. 'Zonguldak'ın derin toprakları altında serveti madeniye ne kadar önemliyse, bizim için Zonguldak'ta o kadar önemli bir vilayetimizdir' diyen Mustafa Kemal Atatürk'ün sözlerini hatırlatmak isterim.

Nasıl maden bizim kıymetimizse, Uzun Mehmet de bizim kıymetimiz ve değerimiz. Uzun Mehmet bizim dedemiz ve büyüğümüz. Bizler, O'na kıymet verdiğimizizi bu eserle ortaya koyduk. Bizler çalışmalarımızla zaten bu gök kubbe altında hoş bir seda kalıcı eserler bırakmak peşindeyiz.

Bu eserde Kestaneci Mahallemize, Ereğli'mize, Zonguldak'ımıza, bütün

madenci kardeşlerimize ve ülkemize hayırlı olsun. Uzun Mehmet'i saygı rahmet ve minnetle anarken, madende hayatını yitiren tüm madenci şehitlerimize Allah'tan rahmet diliyorum. Bugün madende çalışanlara ve ailelerine sağlıklı mutlu günler temenni ediyorum”

ZONGULDAK EREĞLİ UZUN MEHMET ANITI

Zonguldak'ın Ereğli ilçesindeki Madenci Heykeli²⁹, sahildeki yüksekçe bir platform üzerine yerleştirilmiştir. Heykel, Uzun Mehmet'in askerden sonra döndüğü memleketinde kömür madeni parçalarını bulduğu kabul edilen tarihin yıldönümünde (8 Kasım 1932) Uzun Mehmet anısına Heykeltıraş Aslan Başpınar'a yaptırılmıştır. Heykel, üzerindeki yöresel kıyafetlerle bir elinde kazması³⁰ diğer elinde bulduğu kömür parçası ile betimlenmiş bir erkek figürüdür. Uzun Mehmet başı sarılı, üzerinde cepken ve gömlek, belinde kuşak, şalvar tarzı bir pantolon ve çarığa benzer ayakkabı ile görülür.

Heykel, Uzun Mehmet'in kömür parçasını bulduktan sonraki anı temsil eder. Uzun Mehmet elindeki kömüre bakarken yürür halde betimlenmiştir. Güçlü bir

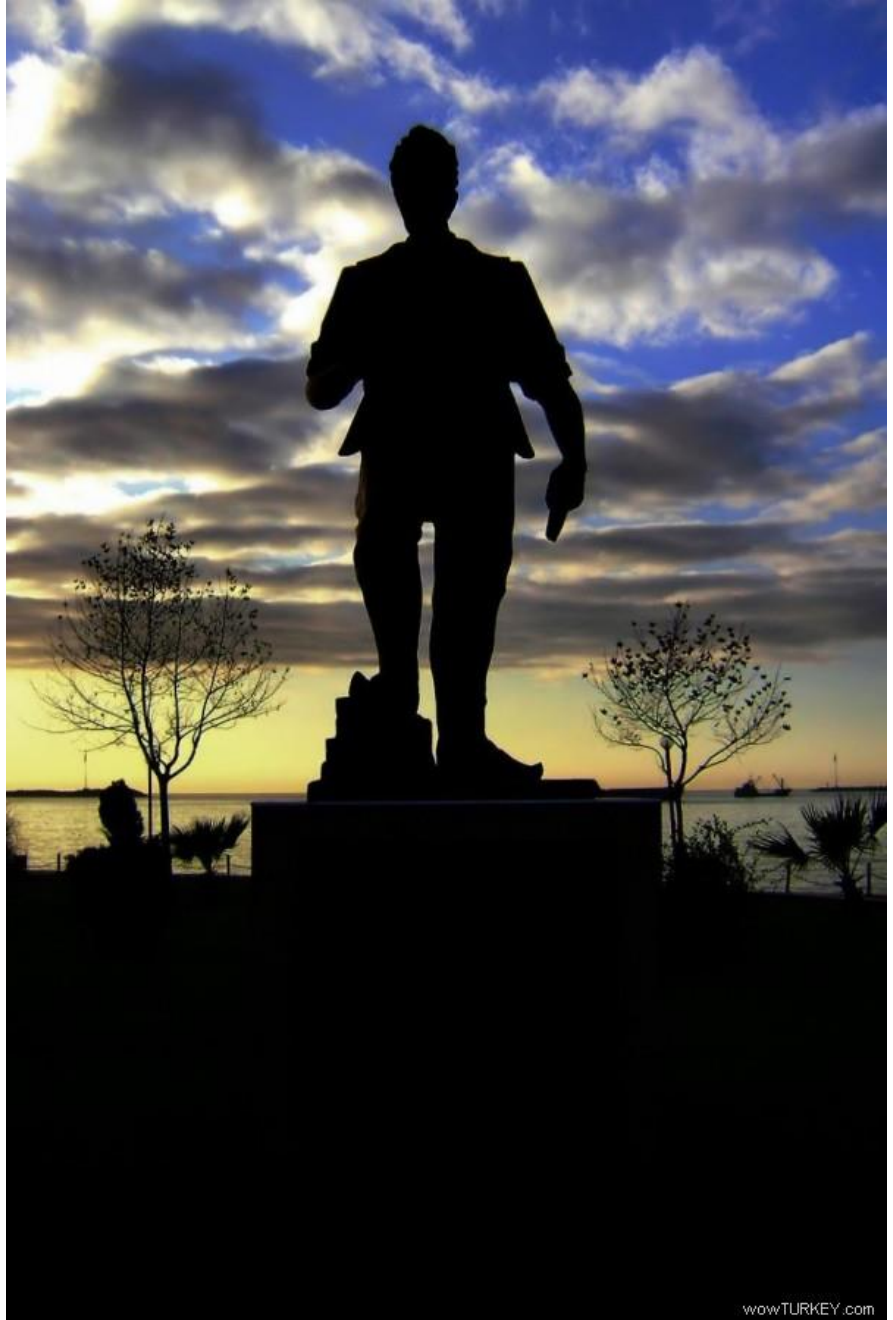
²⁹ Ereğli'de bu anıt heykel dışında Uzun Mehmet anısına yaptırılmış bir anıt daha bulunmaktadır. Anıt 2016 yılında tamamlanarak açılmıştır. Korkuluklarla çevrelenen üç basamaklı bir platform üzerinde maden ocağı duvarını temsil eden taş dizimli yüksek bir kaide üzerine anıtsal nitelikte gaz lambası yerleştirilmiştir. İşçi temsilinde öne çıkan gaz lambası anıtta ana simge olarak betimlenmiştir. Böylece maden şehitlerini anma törenleri için ek bir alan yaratılmıştır.

³⁰ Kazması çeşitli tarihlerde birkaç kez kırılmıştır. Neden kırıldığı belirlenememiş olursa da her seferinde yeniden bir kazma kullanılmıştır.

devinim söz konusudur. Figürün sağ ayağı bir adım öndedir. Sağ ayağını bastığı taş, bulunduğu coğrafyanın engebeli arazisini anıt heykele taşır. Heykeltıraş adını Uzun Mehmet'in ayağını bastığı taş kaideye kazımıştır. Heykelin konumlandırıldığı kaidenin ön yüzünde Uzun Mehmet ve annesi ocak başında kömür parçalarını ateşe atarken görülmektedir. Uzun Mehmet yanmakta olan ocağın önünde diz çökmüş vaziyette otururken bir sepette yer alan kömür parçaları arasından birini elinde tutmakta, annesi ise bir elinde kömür parçası tutarken diğer eliyle ağzını kapatmış şekilde betimlenmiştir. Ağzın el ile kapanması yöre kadınlarının şaşkınlık duyduklarında gösterdikleri Tepkidir.³¹

Kaidenin batı cephesinde maden ocağından kömür çıkarmak için çalışmakta olan üç farklı işçi, ahşap direklerle desteklenen ocağın içinde üçlü kompozisyon oluşturacak şekilde klasik çizgiler içinde gösterilmektedir. Bunlardan sol taraftaki kürekle çalışan bir işçiyi, ortadaki kırma makinası ile çalışan işçiyi, sağdaki ise el arabası ile kömür taşıyan işçiyi betimlemektedir. Betimlemeleri içeren rölyef anlatımcı bir dilde realisttir.

Kaidenin doğu cephesinde ise maden ocağı tüneline üç işçi görülmektedir. İşçilerden biri kömür vagonunu itmekte,

³¹ Bülent ORAL, "Zonguldak ve Karabük Kentlerindeki Anıt Heykellerde İşçi Temsili", Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Dergipark, Cilt; 0, Sayı; 78, Sayfa 111-148, 2017.

diğer bir işçi elindeki kazmayla kömürü parçalarına ayırmakta, bir diğeri ise eline aldığı büyükçe bir kömür parçasını taşımaktadır. Kömürün bulunması ve çıkarılması süreci anıtın kaidesinde adeta bir belgesel niteliğinde işlenmiştir.

Geçtiğimiz günlerde gazetelerde çıkan haberlere göre, Zonguldak'ın Ereğli İlçesi'nde, kömürü bulan Uzun Mehmet'in madenci olarak tasvir edildiği heykeldeki kazma çalınmış. Haberde;

“Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaklaşık 17 yıl önce sahil bandında oluşturulan Uzun Mehmet Parkı'na, 8 Kasım 1829'da ilçeye bağlı Neyren Köyü'nde kömürü bulduğuna inanılan Uzun Mehmet'in madenci olarak tasvir edildiği heykeli yapıldı. Sağ elinde kömür parçası bulunan heykelin sol elindeki 1 metre uzunluğundaki kazma, 14 Nisan 2015'te çalınmıştı. Türkiye Taşkömürü Kurumu Armutçuk Müessese Müdürlüğü'nde çalışan madencilerin yerine yenisini koyduğu kazma kimliği belirsiz kişilerce ikinci kez çalındı. Ereğli Belediyesi yetkilileri, çalınan kazmanın yerine yenisinin alınarak konulacağını söyledi. Ereğli Belediye Başkanı Hüseyin Uysal da kazmanın ikinci defa çalınmasına tepki göstererek, "Bu değerimize, kültürümüze, kıymet verdiğimiz şeylere saygısızlık" dedi.³²

³² Doğan Haber Ajansı, "Uzun Mehmet'in kazmasını çaldılar", 08-02-2017.

ZONGULDAK DEVREK MADENCİ FENERİ ANITI

Devrek eski belediye başkanı Mustafa Semerci tarafından 2010 yılında hiçbir gerekçe gösterilmeden Cumhuriyet Alanı'ndan kaldırılan Madenci Feneri Anıtı'nı Devrek Belediye Başkanı Çetin Bozkurt tarafından 3 yıl sonra yerine konuldu. Merkezi Zonguldak'ta bulunan Devrek-Gökçebey ve Köylerini Kalkındırma Derneği tarafından kuruluşunun 50. yılı nedeniyle yaptırılan ve 29 Ekim 2013 tarihinde hizmete açılan Devrek Madenci Feneri Anıtı yeniden yerine konuldu.

Gazetelerde çıkan haberlerde; "Merkezi Zonguldak'ta bulunan Devrek-Gökçebey ve Köylerini Kalkındırma Derneği ve Devrek Belediyesinin katkıları ile Devrek Cumhuriyet Alanında bulunan dinlenme parkında Madenci Feneri Anıt'ı açılışı gerçekleştirildi. Devrek-Gökçebey ve Köylerini Kalkındırma Derneği ve Devrek Belediyesinin katkıları ile yaptırılan Madenci Feneri Anıtı'nın açılışında protokol ve vatandaşlar hazır bulundu. Düzenlenen açılışta konuşan Dernek Başkan Yardımcısı Cevdet Cin, "Maden şehitleri anısına yaptırmış olduğumuz Madenci Feneri Anıtı'nı bu yıl içerisinde yaptırmamızın amacı, derneğimizin kuruluşunun 50. yılı olmasına denk gelmesinden dolayıdır. Bugün hep birlikte hem

derneğimizin 50. kuruluş yıldönümünü hem de Cumhuriyetimizin 90. yıldönümünü kutlamanın onur ve gururunu yaşamaktayız." ifadeleri yer aldı.

Genel Maden İş Genel Başkanı (GMİS) Eyüp Alabaş açılış öncesi yaptığı konuşmada, "Bu anıtın Devrek'e kazandırılmasında, yer gösterilmesinde ve alt kaidenin ile diğer çalışmaların gerçekleştirilmesinden dolayı Devrek Belediye Başkanımız Mustafa Semerci'ye teşekkür ediyorum Zonguldak maden kenti biz madenciliği atalarımızdan yaşayarak öğrendik. Ama bu madenciliği öğrenirken de büyük acılar yaşayarak öğrendik. Türkiye Kurtuluş Savaşından sonra en büyük şehidi bu bölge insanı madenlerde çalışarak verdi. Birçok ülkenin bile Kurtuluş Savaşında bile beş bine yakın şehidi yok iken 165 yıllık madencilik kültüründe ve madenlerde çalışan dedelerimizi, babalarımızı,

ağabeylerimizi ve kardeşlerimizin beş binini madenlerde şehit verdik. Bu şehitlerimiz ülkemizin canı pahasına kalkınmasında emeği geçen şehitlerimizdir” dedi.

Devrek Belediye Başkanı Mustafa Semerci anıtın ilçeye kazandırılmasında emeği geçenler teşekkür ederken, Devrek Kaymakamı Cem Afşin Akbay da, ” Bu bölge insanımız çok büyük fedakarlıklar göstererek bugünkü yaşayan nesillerin refah içerisinde yaşamasına sebep olmuştur. Bu bölgede beş bin maden şehidimiz vardır. Dünyada çok az ülke vardır ki ulusal kurtuluşunu beş bin şehide borçlu olsun. Şehitlerimizin unutulmaması ve sürekli yad edilmesi gerekmektedir. Bu anıtın yapılmasından açılmasına kadar emeği geçen herkese vatandaşlarım adına teşekkürlerimi sunuyorum” dedi.

Düzenlenen anıt açılışına; Devrek Kaymakamı Cem Afşin Akbay, Garnizon Komutan Vekili Jandarma Kıdemli Başçavuş Müslim Yeşil, Devrek Belediye Başkanı Mustafa Semerci, Zonguldak İl Sosyal Proje ve Etüt Müdürü Hayri Bulazar, GMİS Genel Başkanı Eyüp Alabaş, il genel meclis üyeleri, sivil toplum kuruluş temsilcileri, siyasi parti temsilcileri ve çok sayıda davetli katıldı.

ZONGULDAK ÇAYCUMA MADENCİ ve YOĞURT TAŞIYAN KADIN HEYKELİ

2013 tarihinde gazetelerde yer alan habere göre; “Zonguldak’ın Çaycuma İlçesinde, madenci ve yoğurt taşıyan kadın heykeli yapımı tamamlanarak Atatürk Bulvarı Nihat Kantarcı Caddesindeki alana dikildi.”

Çaycuma Belediyesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaptırılan, Belediye amblemini tasvir etmek amacıyla, aynı zamanda bölgenin ve ilçenin geçim kaynaklarından birisi olan, madencilik sektöründe çalışan madencileri ve yine ilçenin kültürel özelliklerini yansıtan, Çaycuma yoğurdunu temsil eden kadınının oluşturduğu heykelin yapımı tamamlanarak yerine dikildi.

Çaycuma Belediye Başkanı Mithat Gülşen, “Belediyemizin ambleminin Çaycuma’nın simgesi haline gelen, madenci ve yoğurt taşıyan kadın tasvirini heykele dönüştürebileceğini karar vererek bu yola çıktık. Projeyi belediyemiz tarafından tasarlanarak, üç boyutlu hale getirdik ve girişimlerimiz sonucunda, Projeyi Kültür ve Turizm Bakanlığı’na sunduk. Bakanımız 300 proje içerisindeki 10 proje seçti ve bir tanesinin de bizim proje olduğunu bize söylediler. Böylelikle yapımını ihale yapıp, sonucunda yapımına başlatılıp, heykelin konumun en uygun yer olan şehrimizin girişi niteliğindeki kavşağa, heykeli dikimini yaparak projeyi tamamlamış olduk. Hayırlı olsun” dedi.

İlçe Atatürk Bulvarı ile Nihat Kantarcı Caddesi kavşağına konulan Madenci ve Yoğurt Taşıyan Kadın heykeli, vatandaşlardan büyük beğeni aldı.

BARTIN AMASRA KÖMÜR KAZAN MADENCİ HEYKELİ

Önceki yıllarda Bartın ili Amasra'da bulunan madenci anıtı yerine "Kömür Kazan Madenci" heykeli yapılarak yer değiştirilmiştir. Bartın'ın Amasra ilçesinde bulunan mevcut madenci anıtı yıkılarak yerine Amasra Belediyesi ve Amele Birliği tarafından ortaklaşa şehit madencilerin anısına "Kömür Kazan Madenci" heykeli yapılması kararlaştırılmıştır.

Proje ile ilgili olarak Çevre Bakanlığı'ndan 50 bin lira ödeme alınmış ve Amasra Belediye Başkanı Mehmet Emin Timur, Amasra'da bulunana madenci anıtının eskidiğini ve yeniden daha güzel bir madenci anıtı yapılacağını belirtmiştir. Amasra Belediye Başkanı Mehmet Emin Timur, "Amasra Belediyesi ve Amele Birliği ile ortaklaşa olarak şehit madencileri anısına, Amasra'da bulunan mevcut madenci anıtını yıkarak, yerine "Kömür Kazan Madenci" heykeli yapmayı planladık. Heykel yapımı ihale sürecine çıktı. İnşallah Amasra yeni bir madenci anıtına kavuşacaktır. Amasra'da farklı çalışmalara imza atarak daha güzel bir Amasra haline getirmeyi planlıyoruz" dedi.³³

Törende konuşan Amasra Kaymakamı Mehmet Yıldız, maden ocaklarındaki iş kazaları haberlerinden her zaman üzüntü duyduğunu söyledi. Maden kenti Amasra'ya kaymakam olarak atandıktan sonra maden ocağına girme imkânı bulduğunu anlatan Yıldız, "Ne zamanki buraya atandım, maden ocağının eksi 350 metre koduna indim, işçilerin emeğini daha iyi anladım. Madenciler, gerçekten zor bir iş yapıyor. Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatından sonra ülkemizde 5 bin şehit veren başka bir iş kolu yoktur. Kömür, bizim ekonomimizi buralara getiren önemli bir faktör. Diğer yanda turizm de var ama biz kömürden vazgeçmeyiz, kömüre yüzümüzü dönemeyiz" diye konuştu.

³³ İhlas Haber Ajansı, "Amasra'da "Şehit Madenci Anıtı Açıldı", 16 Temmuz 2012.

Amasra Belediyesinin ve Amele Birliği ile birlikte yaptırılan “Şehit Madenci Anıtı” açılış törenine, Amasra Kaymakamı Mehmet Yıldız, Amasra Belediye Başkanı M. Emin Timur, Amele Birliği Başkanı Muzaffer Kalaycıoğlu Genel Maden İşçileri Sendikası Genel Başkanı Eyüp Alabaş ile çok sayıda bölgemizin yönetici ve idarecileri katıldı. Törenin açılış konuşmalarının ardından “Şehit Madenci Anıtı”nın açılışını misafirlerin huzurunda iki madenci tarafından yapıldı. Daha sonra Amasra Kaymakamı Mehmet Yıldız ve törene katılan misafirler tören alanında hazırlanan fotoğraf sergisi ve maden ekipmanları sergisini gezdi. Amasra Kaymakamı Mehmet Yıldız hazırlanan mini maden galerisinde ilgililerden madencilik teknikleri hakkında bilgi alışverişinde bulundu.

SOMA ESKİ MADENCİ HEYKELİ

Soma'da Beşyol mevkiinde bulunan eski madenci heykeli gerek kavşak düzenlenmesi gerekse de bu heykelin yerine daha anlamlı bir madenci heykeli yapılabilmesi amacı ile kaldırılmıştır. 1987 yılında dönemin belediye başkanı Cihan Yazar tarafından Somalı heykeltıraş Ali Osman Yılmazarslan'a yaptırılan ve Beşyol'da yerini alan madenci heykelinin şehrin başka bir yere konulması önerisi getirilmiştir.

Konuyla ilgili olarak belediye tarafından yapılan çalışmalarda Soma'da Beşyol mevkiinde bulunan madenci heykeli, 1987 yılında, dönemin belediye başkanı Cihan Yazar tarafından, Somalı heykeltıraş ve maden teknikeri Ali Osman Yılmazarslan'a yaptırılarak, Beşyol'da ki yerini alır.

2011 yılında, eli fenerli madenci heykelinin yerini daha modern bir heykel yapılmasına karar verildi. Heykelin yeni halinde kazma kürek sallayan iki madenci figürü tasarlanmıştır. İki madenci figürü de teknolojiye uyum sağlamış, elde tutulan fenerin yerini barette yer alan ışıldaklar yer alacaktır.

Yeni madenci heykelinin açılış töreninde, dönemin Turgutalp Belediye Başkanı Ali Tulup'da hazır bulunmuştur. Yapılan konuşmalar esnasında halen sağlam vaziyette olan nostaljik madenci heykelinin, Turgutalp, uygun bir yerde yerini

alacağı müjdelenmiştir. Ancak verilen müjdeye rağmen, nostaljik madenci heykelinden bir daha haber alınmaz. Gönül ister ki verilen sözler yerine getirilsin. Soma'nın yıllarca sembolü olan nostaljik madenci heykeli ilçenin başka meydanında ya da yerini alsın. Elindeki feneri ile madencilerimize yol gösterebilir, Somalılara ve ilçeye gelen konukları selamlasın.

SOMA YENİ MADENCİ HEYKELİ

Bir madencilik ve kömür beldesi olan Manisa'nın Soma ilçesindeki Atatürk Caddesi Beşyol kavşağında bulunan madenci heykeli kaldırılarak şehrin sembolü olan Madenci Heykeli farklı bir konsept ve anlayış içinde yerine yerleştirilmiştir. Bu yeni heykele ait bilgilerimiz Madenci Heykeli'nin açılış törenine dair gazetelerde yer alan bilgilerden ibarettir.

İki Madencinin üretim sahasındaki durumunu yansıtan anıt heykel 12. Karaelmas Kültür ve sanat Festivali etkinlikleri kapsamında düzenlenen törenle açıldı. Törene Soma Kaymakamı Abdülkadir Karataş, Belediye Başkanı Hasan Ergene, Turgutalp Belde Belediye Başkanı Ali Tulup, İlçe Emniyet Müdürü Mehmet Gülsezen, ELİ Müessese Müdürü Hakkı Duran, Maden İş Sendikası Ege Bölgesi Şubesi yöneticileri, Heykeltıraş Ozan Oganer ve ailesi ile daire amirleri ve çok sayıda vatandaş katıldı.

Madenci heykeli önünde açılış konuşmasını yapan Belediye Başkanı Hasan Ergene, ilçenin sembolü olan Madenci heykelinin yenilenmesi ve daha anlamlı bir kompozisyon ortaya çıkartılmasında emeği geçenleri tebrik etti. Başkan Ergene programda heykelin yapımı konusunda fikir sahibi olan Diş hekimi Mustafa Topçu'ya söz verdi. Diş Hekimi Topçu konuşmasında; "Böyle bir çalışmanın yapılmasında ve ilçeye kazandırılmasına katkı sağladığı için çok memnun oldum. Ben bu projeye maddi manevi destek sağlayan Kaymakam

Abdülkadir Karataş'a, Belediye Başkanı Hasan Ergene'ye, ELİ Müessesesi Müdürü Hakkı Duran'a, Soma Kömürleri AŞ adına Ramazan Doğru'ya, İmbat AŞ adına Gökalp Büyükyıldız'a, heykeltıraş Ozan Oganer ve eşi Bahar hanıma, Resim öğretmeni Feridun Atasever'e ve Belediye personelleri Fuat Balcı ve İlknur hanıma çok teşekkür ediyorum. Soma demek kömür demek, ekmek

demek, maden işçisi demektir. Özellikle yer altı maden işçiliği dünyanın en zor işlerinden biridir. Yürekten inanıyorum ki en helal parayı kazanan meslek guruplarındandır. Onlar için ne yapılırsa azdır. Ben bu projenin hayata geçirilmesinde ne kadar emeğim ve hakkım varsa, tüm bunları hayatları pahasına ekmek paralarını yer altında kazanan cefakar maden işçilerimize ithaf ediyorum" dedi.

ELİ Müessesesi Müdürü Hakkı Duran Soma'ya kazandırılan bu yeni madenci heykelinin ilçeyi daha güzel yansıtacağını ifade etti. Eski heykelin ise Turgutalp Belediyesi tarafından yine güzel bir alanda sergileneceğini söyledi. Soma Kaymakamı Abdülkadir Karataş programın son konuşmasını yaptı. Maden kenti olan Soma'nın her şeyin en güzeline layık olduğunu söyleyen Karataş 9 binden fazla yer altı işçisinin bulunduğu ilçede maden işçileri için güzel bir açılış yapılacağını belirtti. Heykeltıraş Oganer'i tebrik eden Kaymakam Karataş madenci heykelinin yapımında emeği geçen Ozan Oganer'e, Diş Hekimi Mustafa Topçu'ya, Belediye Başkanı Hasan Ergene'ye, ELİ Müessesesi Müdürü Hakkı Duran'a ve Soma Kömürleri ile İmbat AŞ'ye plaket takdim etti. Program Madenci heykelini saran örtünün kurdelesinin kesimi ile sona erdi. Davetliler Soma'nın yeni madencilerini coşku ile alkışladı.

ANKARA MADENCİ ANITI

1992'de Ankara'nın en merkezi yerlerinden Atatürk Bulvarı üstünde Olgunlar Sokak'ta yapılan "Madenci" heykelinin öyküsünü eser sahibi Yurdanur şu sözlerle aktarıyor:

"Aralık 1991'de Zonguldak'tan 100 bin maden işçisi sendikal hakları için Ankara'ya yürüyüşe geçti. Onların önleri Karabük'te devlet güçleri tarafından kesildi. Bu insanlar Ankara'ya sokulmadılar. Aralık ayında Karabük'ün soğuşunda işçi ve aileleri çok büyük zorluklarla karşılaştılar. 100 bin işçi Ankara'ya sokulmadı ama 1992'den bu yana Ankara'da o işçi, gericiliğe, kötülüğe karşı haklarını savunmak için kazmasını sallıyor."

60 yaşını geçtiğini, böylesine bir iş cinayetine tanık olmadığını, milyonlarca insan gibi kendisinin de yüreğinin yandığını söyleyen heykeltıraş Yurdanur, sözlerine şöyle devam ediyor:

"Sadece ülkemizde değil dünyadaki pek çok ülkede yaşayan emekçi kardeşlerimizin de bu acıya ortak olduğunu biliyoruz. Türkiye'yi bir yas evi gibi düşünüyorum. Cenaze evinde ağıtlar yakılır, acılar paylaşılır, yüreği yanan insanlar feryat ederler, bağırır, çağırır, yakarır. Onlar rahatsız edilmezler. Onların üzerine gidilmez, niye ağlıyorsun, niye bağırılıyorsun denilmez. Acı

çeken, bu acıyı paylaşmak isteyen insanların üstüne gidilmez. Sakin olunur. Çünkü bu cenaze olayıdır. İnsanlar acılarını yaşıyor. Bu acıları artık insanlar yaşamasın. Almanya’da madenlerde son 20 yılda iki kişi hayatını kaybetmiş. Orada yaşanmıyorsa bizde niye yaşıyor? Yüzlerce kişinin ölümünden bahsediyoruz. Onların yanı sıra bir de sakat kalanlar, psikolojileri bozulanlar var.”

Anıtın yaratıcısı Metin Yurdanur, başta Ankara olmak üzere Türkiye’de ve yurt dışı ülkelerde gerçekleştirdiği anıt heykeller ile tanınır.

1998’de devlet sanatçısı unvanı almıştır. Metin Yurdanur, 1951 yılında Sivrihisar’da doğdu. Çocukluk ve gençlik yıllarını burada, üç bin yıllık Frigya, Roma ve Selçuklu uygarlıklarının kalıntıları arasında geçirdi. Binlerce yıllık tarihi eser ve antikaların etkisiyle üç boyutlu formlara ilgi ve sevgi duymaya başladı. Üniversite aşamasında, sanatla ilgili bir bölümü seçmesi bu temele dayandırılabilir. 1981 yılında serbest çalışmaya başlayan sanatçının dünya çapında 100’den fazla heykeli bulunmaktadır. Eskişehir’in Sivrihisar ilçesinde bulunan ve

Türkiye’deki ilk açık hava heykel müzesi olma özelliğini taşıyan Metin Yurdanur Açık Hava Heykel Müzesi’ni 2 yılda yaklaşık 1 milyon kişi ziyaret etti. Sanatçı Ankara’da bulunan heykel atölyesinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Ankara Olgunlar Sokak’ta bulunan Madenci Heykeli ile ilgili olarak araştırmacı Ebru Kırım “Kent’in İmgeleri: Ankara’nın Heykelleri – 6 / Madenci Anıtı” adlı çalışmasında Madenci Anıtı’nı aşağıdaki ifadelerle anlatmıştır.

“Bir sanat nesnesini beğeniye sunmak üretim sürecinin en zor ve son durağıdır. Günümüz sanat piyasasından bahsetmiyoruz elbette -o bir girdap olur, içinden çıkılmaz bir hal alır-. Beğeni, kendi başına ucu bucağı olmayan pek çok yan dallara açılan, çok klişe olmakla beraber kişiden kişiye göre değişkenlik gösteren bir kavram ki sanat piyasasında iş gücü ve emeği yok sayabilecek para ve metayı da elinde tutan bir kavramdır. Öyle ki yüzyıllar

boyunca felsefeden sosyolojiye insana dair bütün eylem ve davranışları inceleyen bilim dallarının da konusu olmuştur beğeni. Bu durumda bir nesnenin güzel ya da çirkin oluşunu, maddi değerini ölçebilecek bir bilirkişiden dinlemek mantık kurallarına uymasa gerek. Esere değer katan içinde bulunduğu topluluğa kattıkları, anlattıkları ve beslendiği coğrafyanın izleyicisine sunduklarıdır. Haliyle bir eserin değerini parayla ölçmek zordur. Bir sanatçı için eserini materyal olarak ya da iş-emek bakımından ölçmek kolay olsa da kendinden kattıkları bakımından paha biçilemez olur.

Ülkede bırakın iş-emek ikileminin değerini, insan değerinin bile hiçe sayılmasının en büyük kanıtı olan “Soma Faciası” ile ilişkilendirilen Madenci Anıtı, yapımı ve yerleşkesine geçiş süreci bu elim olayla bağlantısı olmasa da sonrasında kült halini almış eserlerden biridir.

Eserin kimlik bilgileri kısaca şöyle: Devlet Sanatçısı unvanını almış Metin Yurdanur tarafından 1992’de yapıлып Ankara Olgunlar Sokak’a yerleştirilen bronz döküm eserdir. Eserin çıkış noktası 1991 yılında yüz bin maden işçisinin sendikal hakları için Ankara’ya yürüyüşe geçmeleri, daha Karabük sınırlarına gelmeden devlet yetkililerince yürüyüşlerinin durdurulması, Ankara’ya gelmelerinin engellenmesidir. İstekleri haklı ve basit bir biçimde insanca yaşamının gerekliliklerini sağlayacak hakları –ki hakları olan hakları- elde etmek olan işçiler ve ailelerinin yaşadığı sıkıntı ve zorluğa dikkat çekmek amacıyla dönemin Çankaya Belediye Başkanı Doğan Taşdelen tarafından yaptırılan eserdir. Metin Yurdanur eseriyle ilgili verdiği bir röportajda “yüz bin işçi Ankara’ya sokulmadı, ama 1992’den bu yana Ankara’da o işçi, gericiliğe, kötülüğe karşı haklarını savunmak için kazmasını sallıyor” ifadesini kullanmıştır.

Gerçekten haklar alınabildi ve anıt bir hak mücadelesinin temsili mi oldu? Düşük güvenlik seviyesi, kâr hırsı ve denetimsizlik sebebiyle maden

kazalarının yoğun olduğu Türkiye’de, resmi istatistiklere göre 1941’den bu yana kazalarda 3000’den fazla madenci hayatını kaybetmiş. 2012 yılında 78, 2013 yılında ise 95 madenci

maden ile ilgili kazalarda ölmüş. Soma'ya kadar, Türkiye madencilik tarihinde en çok ölüm olan kaza 1992 yılında 263 madencinin öldüğü 1992 Kozlu kömür madeni faciası olmuştu. Protestolar yapıldı, işçiler ve yakınları yürüyüşe geçti; anıtlar, heykeller, anma törenleri yapıldı ancak Mayıs 2014'te Soma Holding'e bağlı madende çıkan yangınla Türkiye ikinci kez ihmaller ülkesi olduğunu kanıtlarcasına bir işçi cinayetine daha imza attı. Vardiya değişimi sırasında çıkan elektrik arızası sonucu havada uçuşan kömür tozlarının alev alması ile birlikte çıkan yangında yüzlerce işçi madende mahsur kaldı. Galeriye yakın olanların çıkışa kadar ilerleyebildiği ancak alevler ve dumandan dolayı yüzlerce işçinin yerin 800 metre altında mahsur kaldığı bu olayda kayıplar ve yaralıların sayısı var olan durumda hiçbir açıklamayı kabul etmez duruma getirmiştir. Maden ocağının etrafında içerideki yakınlarından haber almak için bekleyen işçi ailelerinin yaşadığı durum düşünülünce... Yapılan araştırmalarda iki büyük iş kazası aslında iş güvenliği ve tedbirler konusunda hayatlarımızın pamuk ipliğine bağlı olduğunun da kanıtı olmuş. Ülkece yaslar ilan edildi, bayraklar yarıya indi, hatta "bir defaya mahsus" ölen işçilerin ailesine cenaze yardımı adı altında 415 lira ödeme yapacakları bile söylendi. Sonra ne mi oldu? Yıllarca hiçbir restorasyon görmeyen anıtımız temizlendi etrafı düzenlendi ve dönemin belediye başkanınca meydanın adı da heykelle özdeşleştirilerek yeni bir propaganda nesnesi oldu.

Bütün bu yaşanmışlıkların anısına yazının en başındaki beğeni konusuna dönmek istiyorum: Madenci Anıtı güzel mi? Madenci Anıtı'na bir "piyasa değeri" biçilebilir mi? Yoksa onun güzelliği ve değeri toplumsal mücadeleler tarihinde kapladığı yer ile mi belirlenir?

Olgunlar Sokak'ta sahafların arasında Madenci Meydanı'nda anıtımıza dair estetik kaygılar güderken yolumuzu ismini kadın, köylü ve işçi haklarını dair önergeler sunabilecek kadar çağının devrimcisi diplomat yazarlardan biri olan Tunalı Hilmi Bey'den alan kendinin de temsili bir heykelinin olduğu bir avuç yeşillik almış Kuğulu Park'a çevirelim. İçinde çalıların arasına saklanmış başka hikâyeleri olan başka bir heykelle tanışmak için."

Bu heykelle ilgili olarak geçtiğimiz yıllarda yayınlanan bir gazete haberinde emekçinin adını taşıyan madenci heykelinin uzun süredir bakımsız olduğunu Türkiye'nin en işlek caddelerinden birinde bulunan bu heykelin acilen bakımının yapılması gerektiğini belirtti. Zonguldak'ta Kozlu'daki madenci heykelinin aynısı olan Ankara'daki heykel yoldan geçen vatandaşların dikkatini çekiyor. Ankara'da Bakanlıklarda, Olgunlar Caddesinin Bulvarı tarafında yer alan Madenci heykeli Kömür ocaklarında canını veren işçiler için dikilmiştir. Heykelin şapka kısmında bulunan fenerden öndeki camlara ışık vererek, karşısından bakıldığında puslu madenlerde çalışan işçi görüntüsü verilmiştir. Tabiki bir Türkiye klasiği olarak cam üzerine yazı yazıp, ilan yapıştırılır genellikle. Ocaklarda ölen binlerce insana şükranlarımızı böyle gösteririz. Kullanılmış kitap tezgahları, kitap kurtları için bulunmadık yerlerdir. karşısında çok hoş kafeler vardır. Bakanlıklar, Atatürk Bulvarı, Olgunlar Sokak girişinde

bulunan “Madenci Anıtı”nda büyük bir sanat ayıbı ve vurdumduymazlığı yaşanıyor.

Protokol Yolu üzerinde bulunan TBMM’ye 200, Başbakanlığı 100 metre uzaklıkta bulunan, Başbakan, Bakanlar, İl yöneticileri dahil, binlerce Ankaralı’nın önünden ve yanından geçtiği Metin Yurdanur’un Madenci Anıtı harap durumda. Çevresi çöp ve pislik kaynayan, camları kırılan, afiş panosu yerine kullanılan Madenci Anıtı, ilgisizlikten ve bakımsızlıktan yıkılmak üzere. Atatürk Bulvarı üzerinde tam bir “sanata saygı”sızlık örneği olan Madenci Anıtının bir an önce ele alınıp onarılmasını isteyen Ankaralılar, “şimdiye kadar hiçbir heykel dikmeyen yöneticiler hiç olmazsa mevcutlarını korusunlar,

bakımlarını yapsınlar, sanat ve sanatçıya saygısı olmayanlar Ankaralılara saygı duysunlar. Bir an önce Madenci Heykeli onarıp kent güzelliğine katsınlar”³⁴

Bu ve benzeri yayınlanan birçok haberin ardından, 1991 yılında sendikal hakları için Zonguldak’tan yola çıkan 100 bin maden işçisini temsil amacıyla 1992 yılında heykeltıraş Metin Yurdanur tarafından yapılan Ankara Çankaya’daki “Madenci Anıtı” ve çevresi Soma Maden Katliamı sonrası Çankaya Belediyesi tarafından yenilendi. Yenilenen anıtın ve anıtın çevresi düzenlenerek yapılan Madenci Meydanı’nın açılış töreni 19 Haziran 2012’de Ankara’da yapıldı.

Açılış töreninde bir konuşma yapan DİSK Genel Başkanı Kani Beko, “İş kazalarında dünyada üçüncü Avrupa’da birinci sıradayız. Daha 6 ay dolmadan bu yıl 820 işçi kardeşimizi iş kazalarında kaybettik” dedi. Türkiye’de işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirleri alınmadığı için sayısız işçi kazası olduğunu ve yüzlerce işçinin hayatını tedbirsizlik yüzünden kaybettiğinin altını çizen Beko,

³⁴ Bartın.info Haber, “Bu Heykel Madenciye Yakışmıyor”, 22.08.2010.

Soma katliamının ardından hemen Soma'ya hareket ettiklerini hatırlatarak orada gözlemlediklerini şu sözlerle anlattı:

“Soma'ya gittiğimizde tam bir can pazarı yaşıyordu. İşçi sağlığı ve iş güvenliğinden eser yoktu. Madenci çizmelerinin yerine bahçıvan çizmeleri kullanılıyordu. Gaz maskelerinin ise eski ve kullanılmayacak derecede küflenmiş olduğunu üzülerək gördük.”

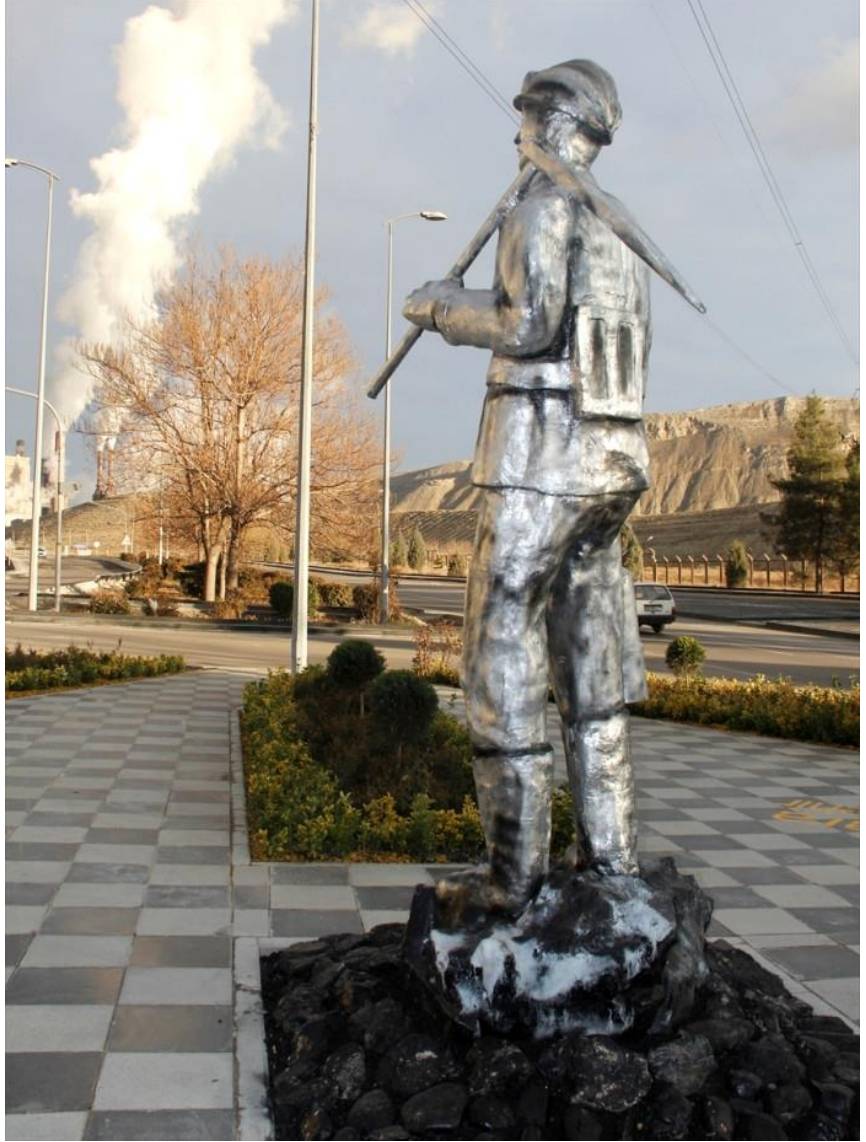
Facianın yaşandığı bölgede tarımın bitirilerek bölge insanların madenlere mahkûm edildiğinin altını çizen Beko, iş cinayetlerinde ölümlerle taşeron sisteminin bağlantısına da dikkat çekti.

“Taşeron Cumhuriyeti” yıkılıncaya kadar sürdürecekleri mücadelede diğer işçi sendikaları ile birlikte mücadeleye hazır olduklarını söyleyen Beko, taşeron çalıştırma yasaklanıncaya kadar sürdürecekleri mücadelede tüm emek ve demokrasi güçlerine çağrı yaptıklarını ifade etti. Kani Beko, madencileri anlamak ve onları unutturmamak adına yapılan Madenci Anıtı ve Meydanı için Çankaya Belediye Başkanı Alper Taşdelen'e de teşekkür etti.³⁵

³⁵ <http://disk.org.tr/2014/06/ankarada-madenci-aniti-acilisi/> 20.06.2012.

ANKARA ÇAYIRHAN MADENCİ HEYKELİ

Ankara Büyükşehir Belediyesi, binlerce madencinin çalıştığı Çayırhan'da maden işçilerini "Madenci" figürü ile onurlandırdı. Kent Estetiği Dairesi Başkanlığı; Dünya Madenciler Günü öncesinde Çayırhan Termik Santrali'nin önüne maden çalışanlarını temsil eden bir "Madenci" heykeli yerleştirdi. Heykelin bulunduğu alanda meydan düzenlemesi de yapan Büyükşehir Belediyesi, ülkenin enerji ihtiyacına destek sağlayan madencileri unutmadığını da gösterdi.

Ankara Büyükşehir Belediyesi çalışmalarını sonucu, linyit kömürü

rezervi ve çok sayıda maden işçisinin bulunduğu Nallıhan ilçesi Çayırhan Mahallesi girişine madenci heykeli dikildi. Mahalledeki maden işçileri, madenci heykelinin bugüne kadar dikilmemesinin eksiklik olduğunu belirterek, emeği geçenlere teşekkür etti.

Daha öncesi TKİ Kömür işletmeleri OAL Müessese Müdürlüğü'nün bulunduğu Çayırhan, madenleri özel sektöre ihale edilerek işletmesi özel sektör tarafından yürütülen Çayırhan'ın madenci kendi olarak bilinmesi ve bununda artık madeni sembolize eden, Madenci anıtıyla daha da belirginleşmesi için, Ankara Büyükşehir Belediyesinin mahallede sürdürdüğü altyapı çalışmaları kapsamında düzenlemesi tamamlanan orta göbeğe Madenci heykeli dikti. Çok sayıda madende çalışan işçiler, madenciyi sembolize edilen anıtım şimdiye kadar yapılmayışının bir eksiklik olduğunu belirtirken, "Anıtın tam mahallenin girişine dikilmesinin de, buranın bir madenci bölgesi olduğunun anlaşıldığı gibi, heykelin madencileri de sembolize ettiğini belirttiler.

Büyükşehir Belediyesi, yerel seçimlerinin ardından sorumluluk alanına dahil edilen çevre ilçelerde altyapı, yol, ekonomi yatırımlarının yanı sıra ilçelere estetik düzenlemeler de kazandırıyor. İlçelerin yöresel özelliklerini yansıtan figürleri ilçelerin fark edilir noktalarına konumlandırmaya devam eden Büyükşehir Belediyesi, “Madenci” heykelini yerleştirildiği Çayırhan’da binlerce madencinin çalıştığı Çayırhan Linyit İşletmesi ve Çayırhan Termik Santrali bulunuyor.

Büyükşehir Belediyesi, yerel seçimlerinin ardından sorumluluk alanına dahil edilen çevre ilçelerde altyapı, yol, ekonomi yatırımlarının yanı sıra ilçelere estetik düzenlemeler de kazandırıyor. İlçelerin yöresel özelliklerini yansıtan figürleri ilçelerin fark edilir noktalarına konumlandırmaya devam eden Büyükşehir Belediyesi, “Madenci” heykelini yerleştirildiği Çayırhan’da binlerce madencinin çalıştığı Çayırhan Linyit İşletmesi ve Çayırhan Termik Santrali bulunuyor.

İZMİR BUCA MADEN ŞEHİTLERİ HEYKELİ

Yerin metrelerce altında, ölüm ile yaşam arasındaki ince çizgide bir avuç kömür için can veren madenciler, Buca'da ölümsüzleşti. Buca Belediyesi'nin, maden facialarında yaşamını yitiren madenciler anısına yaptırdığı "Madenci Heykeli" 4 Aralık Madenciler Günü'nde düzenlenen törenle açıldı.

Buca Belediyesi tarafından Forbes Caddesi'nde yaptırılan Madenci Heykeli, 2015 tarihinde "4 Aralık Dünya Madenciler Günü"nde düzenlenen törenle açıldı. Törene CHP Genel Başkan Yardımcısı Yakup Akkaya, CHP Milletvekilleri Tacettin Bayır, Ali Yiğit, Maden Mühendisleri Odası İzmir Şube Başkanı Aykut Aydemir ve çok sayıda davetli katıldı.

Forbes Sevgi Yolu girişinde yapılan tören, Soma'daki maden faciasında yaşanan dramın canlandırılması ve kısa film gösterimi ile başladı. Duygu dolu anların yaşandığı törende konuşan Buca Belediye Başkanı Levent Piriştina, "Maden emekçileri, maalesef sadece bir sosyal imkansızlık, ücret tarifesindeki adaletsizlikten mağdur değil. Maalesef her sabah eve dönüp dönemeyeceği endişesiyle evinden ayrılan, aileleri içleri kıpır kıpır endişe yaşayan bir grubun emekçileri. Buradan geçerken vicdanlarınızı ufakta olsa sorgulayın. Bu emekçileri, hayatlarını yerin altında, "çocuğum bugün yatağa aç girmesin" diye emek verenleri hep hatırlayın. Bu heykel, Ermenek faciasında suların içinde kalıp yaşamını yitiren madenci oğlunun ardından, "yüzme bilmiyordu" diye ağlayan analara, yüreği yanan madenci yakınlarına armağan olsun. Kaybettiğimiz madencilerimiz hayatlarını karanlıkta geçirdiler, umarım ışıklar içinde yatarlar" dedi.

Törende konuşmasına devam eden Buca Belediye Başkanı Levent Piriştina, "Aramızdan ayrılmalarına rağmen gönlümüzde yer etmiş hayatını

ömrünü karanlıklarda geçirmiş o güzel emek dostu insanları anmak için toplandık” dedi. Madencilğin emek ve fedakarlık isteyen bir meslek olduğunu dile getiren Piriştina, “Hangi meslek grubu vardır ki her gün evine döndüğünde bugün de ölmediğine, eşine çocuklarına kavuştuğuna sevinir, ertesi gün yine kalbi pır pır atarak ‘Acaba bugün de akşamüstü mesai bitip eve dönebilecek miyim, çocuklarımı eşimi görebilecek miyim?’ diye düşünerek işe gider?” diye sordu.

Piriştina, madencilerin korkularını azaltacak tedbirlerin, önlemlerin alınmamasının maden kazalarını artırdığını belirterek, şunları söyledi: “Aslında böyle bir emek yoğun işi anarken yüzlerimizin gülümsemesi, avuçlarımızın alkışlamaktan acıması

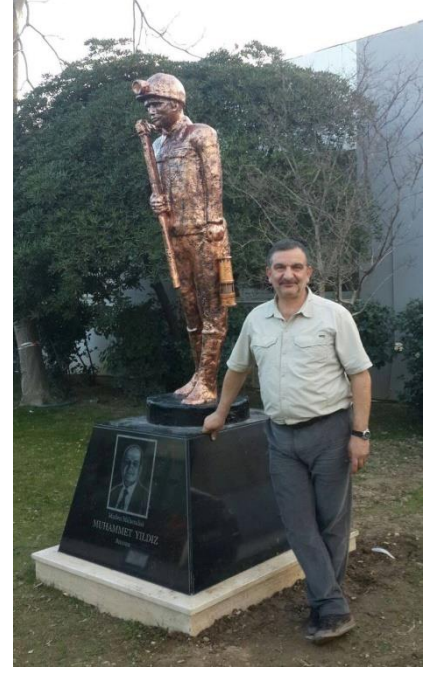
gerekirken maalesef onları kaybettiklerine acılı gözyaşlarıyla bakarak anmak durumunda kalıyoruz. Umarım bu tip maden kazaları asla yaşanmaz ve bu acılara sizler sayesinde el ele gönül gönüle vererek sahip çıkmış oluruz. İnanıyorum ki sizler oldukça, ülkesinin emeklerini sevenler oldukça madencilerimiz ölmeyecek. Başta Soma’da yaşamını kaybeden madencilerimize Allah’tan rahmet diliyorum, kederli ailelerine de baş sağlığı diliyorum. Şunu bilsinler yalnız değil, Bucalılar emekçiler her zaman onların ve çocuklarının yanında olacaktır.”

İZMİR BORNOVA MADENCİ HEYKELİ

İzmir'in Bornova ilçe Belediye Başkan Yardımcısı ve Maden Mühendisleri Odası İzmir Şubesi Başkanı iken 13 Ekim 2015 tarihinde kalp krizi geçirerek yaşama veda eden Muhammet Yıldız'ın anısına Bornova Belediyesi tarafından, Zonguldaklı heykeltıraş Nazmi Özden'e madenci heykeli yaptırılmıştır.

Zonguldaklı heykel sanatçısı Nazmi Özden'in yaptığı madenci heykeli İzmir'in Bornova ilçesindeki kadesine kurulmuştur. Yaklaşık bir ayda yaptığı 1 metre 80 santimetre uzunluğundaki heykeli Bornova'ya götüren Özden, üzerinde bir süre önce hayatını kaybeden Bornova Belediye Başkan Yardımcısı ve Maden Mühendisleri Odası İzmir Şubesi Başkanı Muhammet Yıldız'ın adı yazan kaideye montajı yapılmıştır.

Aramızdan zamansız ayrılan TMMOB Maden Mühendisleri Odası İzmir Şube Başkanı Muhammet YILDIZ'ın isminin yaşatılması için Bornova Belediyesince ismi, Işıkkent Muhammet YILDIZ Spor Tesislerine verilmiştir.

Maden Mühendisleri Odası tarafından anılan tesise Madenci Heykeli ve Anı köşesi yaptırılmıştır. Şube Başkanı merhum Muhammet YILDIZ'ın doğum günü olan 26 Şubat 2016 tarihinde Işıkkent Muhammet Yıldız Spor Tesislerinde Anı Köşesi ve Madenci Heykeli açılışı yapılmıştır.

KASTAMONU KÜRE MADENCİ HEYKELİ

Kastamonu'nun Küre ilçesine Şehit Madenciler Anıtı dikildi. Küre Belediyesi tarafından Etibakır A.Ş.'nin sponsorluğunda Heykeltıraş Ekin Erman'a yaptırılan Küre Şehit Madenciler Anıtı, ilçede Prof. Dr. Sırrı Kes parkına yerleştirildi.

Bakır madeninin çıktığı Küre'de böyle bir anıtın olmasının son derece kendilerini mutlu ettiğini belirten Küre Belediye Başkanı Kamil Aydın, 2004 yılında Küre'de meydana gelen maden kazası sonrası 19 kişinin hayatını kaybettiği madenci şehitlerini anarak, "Ayrıca kısa bir süre önce Soma'da yaşanan elim kazada hayatını kaybeden 301 madenci şehidimizi rahmet ve minnetle anıyor, şehitlerimize Allah'tan rahmet ve kederli ailelerine de başsağlığı diliyorum. Başta Etibakır AŞ Genel Müdürü Ahmet Tezcan'a yardımlarından dolayı teşekkür ediyorum" dedi.³⁶

Küre Belediyesi ve Küre Etibakır A.Ş.'nin destekleriyle yapılan heykel Küre Prof. Dr. Sırrı Kes park alanına yerleştirildi ve heykel bakırın rengi olan kahverengini aldı.

³⁶ İhlas Haber Ajansı, "Küre'ye Şehit Madenciler Anıtı Dikildi", 10.08.2014.

FETHİYE GÖCEK MADENCİ HEYKELİ

Muğla İli, Fethiye ilçesi, Göcek Beldesinde bulunan madenci heykeldir. Bu konu hakkında gerek çalıştığım belgelerde, gerekse de internet ortamında çok fazla bilgi bulamadım. Aslında çalışmanın bir Atatürk Heykeli olarak görülmesinde fayda vardır. Ülkemizdeki her yerleşke gibi yapılan Atatürk heykellerine paralel olarak, yörenin önemli figürlerinden elinde bir çiçek buketi ile yürük kızı ve bareti ve elindeki fener ile madenci figürü betimlenmiştir.

Bilindiği gibi uzun bir süredir, Fethiye İlçesi, Göcek Beldesinde uzun yıllar krom madenciliği yapılagelmiştir. 1950'li yıllarla beraber Etibank bünyesinde yıllarca ülkemizin krom ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılayan Göcek krom madenleri, 70'li yıllarda kurulan cevher zenginleştirme tesisleri ile Göcek'te önemli bir sanayi kolu olmuştur. Tüm bu madencilik kültürünü Göcek beldesine yansıtmak amacı ile Atatürk heykelinin yanında elinde feneri ve bareti ile madenci figürü de değerlendirilmiştir.

KÜTAHYA TAVŞANLI MADENCİ HEYKELİ

Bilindiği gibi Kütahya'nın Tavşanlı ilçesi de barındırdığı kömür rezervleri ile önemli bir madencilik havzasıdır. Çok uzun yıllar Türkiye Kömür İşletmeleri Garp Linyitleri İşletmesi ve özel sektör işletmeciliği aracılığı ile kömür üretimi yapılmaktadır. Tavşanlı ilçesinin nerede ise tüm ekonomisi kömür ve kömüre dayalı üretim tarzına ait olması nedeni ile Tavşanlı ilçesi de ülkemizdeki diğer madenci kentler ve yerleşkeler gibi madencilik kültürü oldukça önemlidir.

Tavşanlı ilçe merkezinde bulunan ve madencilik kültürünü yansıtmaları açısından ilçede belediye tarafından yaptırılarak ilçede bir meydana dikilen madenci heykeli Tavşanlı'nın önemli simgelerinden biridir. Heykelin mevkii, mekanı ve ne zaman yapıldığı hakkında bir bilgiye rastlayamadım. Ancak, Tavşanlı'da çalışmış bir mühendis arkadaşım, bu heykelin Garp Linyitleri İşletmesi Bölge Müdürlüğü'nün hemen çıkışında Tavşanlı ilçe girişinde olduğunu belirtmiştir.

ŞIRNAK MADEN İŞÇİLERİ ANITI

Kömür diyarı Şırnak'ta vatandaşların önceki süreçlerde talep ettiği "Kömür İşçileri Anıtı" tamamlanarak halkın beğenisine sunuldu. Gazetelerde yer alan haberlere göre; "Şırnak'ta alt ve üst yapı çalışmalarının yanı sıra vatandaşların talep ve önerilerine hassasiyet gösteren Belediye Başkanı Mehmet Yarka, maden şehitlerine ve emeğin simgesi olarak tanımladığı anıtın tamamlandığı müjdesini verdi. Ömer Kabak Meydanındaki kavşakta Şırnak'ın sembolü olacak anıt ilk günden vatandaşlarda duygu dolu anlar yaşattı. İlk yorumlarda kömür diyarı Şırnak'a çok yakıştığı belirtilen anıtı inceleyen Başkan Mehmet Yarka, "Hemşerilerimiz ne dediyse o... Ömer Kabak Meydanımıza Madenci Anıtımızı diktik. Anıtımız, Kömür diyarı Şırnak'ımıza çok yakıştı. Bu vesileyle tüm maden şehitlerimizi rahmetle anıyor, anıtımızın şehrimize hayırlı olmasını diliyorum" dedi.

Maden İşçisi Anıtı, madende çalışan maden işçilerine ithafen çalışılmış projeye özel anıt uygulamasıdır. Madende elinde kazma ile kömür kazan maden işçisi ve kazılan kömürleri kürekle toplayan kürek işçisi maden arabasına kömürleri doldururken ve elinde madenci feneri ile fener tutan maden işçilerinin madenci kıyafetleri ve başlarında baretlerle 250 cm yüksekliğinde model kili ile en ince ayrıntısına kadar etüt edilerek özel modellemesi hazırlanmıştır ve dış hava şartlarına karşı son derece dayanıklı (CTP) cam elyaf takviyeli fiberglas malzemeden imal edilmiş ve atölye çalışmalarımıza özel Bronz Patina yöntemi ile bronz etkisi yaratılmıştır.

Maden İşçisi Anıtsal Heykeli; Elinde kazma ile kömür kazan maden işçisi ve

kazılan kömürleri
kürekle toplayan
kürek işçisi madenci
kiyafetleri ve
başlarında baretlerle
180 cm
yüksekliğinde
çalışılmıştır. Maden
işçilerinin detaylı
görselleri etüt edilip
model kili
kullanılarak modelaj
çalışmaları
tamamlandıktan
sonra bronz döküm
malzemeden imal edilmiştir.

Kömür madenciliğini ve maden işçiliğini anlatan Madenci Anıt Projesi; anıtın ortasından yükselen stilize edilmiş mimari form anıt üzerinde amorf formda maden kömürünü tutar vaziyette tasarlanmıştır. Mimari form anıtın alt kısmında bir yönünde maden işçileri madenci kiyafetleri ile kömür madeni kazarken ve kürek işçisi kazılan kömürleri kürekle alırken ve anıtı diğer yönünde maden işçisi kömür doldurulmuş maden arabasını tutmuş şekilde üç boyutlu sanatsal formda tasvir edilecektir. Ortadan yükselen kömür tutan stilize edilmiş mimari form anıtın her bir kolları üzerinde kabartma harf tekniğinde maden diyarı yazısı ile maden işçilerine ithafen maden işçileri anıtına vurgu yapılmıştır.

ESKİŞEHİR PIŞMIŞ TOPRAK MADENCİ HEYKELİ

Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu 2014 yılında 8'inci kez kapılarını Eskişehirliilere açtı. Anadolu Üniversitesi ve Tepebaşı Belediyesi iş birliğiyle 5-20 Eylül tarihleri arasında Eski Kurt Kiremit Fabrikasında gerçekleştirilen etkinliğe hem ulusal hem de uluslararası bir çok sanatçı eserleriyle destek verdi. Etkinliğe damgasını ise Soma'daki maden faciasında hayatını kaybeden 301 madenci için yapılan dev heykel vurdu. 6 metre 60 santimetre boyutundaki heykel "Bir avuç kömür için bir ömür verenlere" ithaf edildi.

Üniversite-şehir iş birliğiyle hayata geçirilen ve zamanla geleneksel hâle gelen sempozyumda; sanat etkinlikleri ile bilimsel toplantıların yanı sıra halka ve çocuklara yönelik sosyal etkinlikler de unutulmadı. Yıllar içerisinde gelişen ve sınırlarını aşma başarısı gösteren Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu 2014 yılında 5'i yurt dışından, 6'sı ise yurt içinden olmak üzere 11 sanatçıyı ağırladı. Özellikle son yıllarda bir vefa projesi hâline gelen ve her yıl farklı bir kişinin anısına gerçekleştirilen etkinliğin 8'incisi ise Soma'da hayatlarını kaybeden maden işçilerinin anısına düzenlendi.³⁷

Düzenlenen sempozyumun bu yıl Manisa'nın Soma ilçesindeki maden faciasında şehit olan işçilere adandığını ifade eden Ataç, şöyle devam etti:

"Pişmiş toprağı malzeme olarak tespit ettiğimizde çok yadırgandı ama insanoğlu için toprak o kadar önemli ki, toprağın rehber malzeme olarak bir sanat etkinliğine katılması çok önemliydi, bugünlere kadar geldi. Bu sene maalesef yaşadığımız olumsuz Soma faciasıyla ilgili yine bir vefa projesi olarak hayata geçirdik. Orada 301 canımız boşu boşuna gitti. Çünkü o

³⁷ Evrensel Gazetesi, "Soma için 7 metrelik toprak heykel yaptılar", 15 Eylül 2014.

madenlerde hala aynı hamam aynı tas devam ediyor. Evvel gün bir madenci daha öldü. Oradaki duyarlı bir milletvekili kardeşimizin defalarda ifade etmesine rağmen yetkililer hala duyarsızlıkları ve düşüncesizlikleri devam ettirmektedir. Biz bu sempozyumu onların anısına bugüne ve geleceğe doğru taşıma adına karar aldık.”

Ardından konuşan Büyükşehir Belediye Başkanı Yılmaz Büyükerşen ise, sempozyumun önemli yanının, bir sosyal sorumluluk projesi olması ve Soma'da hayatını kaybeden işçilere adanması olduğundan bahsetti. Büyükerşen, “Bu konuda söylenecek çok söz var. Pişmiş Torak Sempozyumu'nun önemli yönlerinden birisi başlı başına bir sanat dalı oluşu ve Tepebaşı'nda düzenlenen sempozyumun her tekrarlanışında Eskişehir'in kıymetli sanat eserlerine sahip olmasıdır. Toprak doğduğumuz ve bu dünyadan ayrıldığımızda da koynuna girdiğimiz, yaşarken de onun pişmiş eserlerini odalarımıza, binalarımızın içine ayrı güzellik kattığı bir sanat haline gelmiştir” şeklinde konuştu.

Her yıl düzenlenen sempozyumun vefalı bir yanı da bulunduğu bahsedilen Ataç, etkinliğin bu yıl Soma'ya adanması ile ilgili olarak, "Soma gerçekten Türkiye'de gerek maden kazaları olsun gerek başka konular olsun

unutulmayacak bir hadise. Bana göre oradaki yurttaşlarımızın canı boşu boşuna gitti; ailelerine başsağlığı diliyorum. Dileğimiz, bundan sonra Somalar olmasın çünkü Avrupa'ya, Amerika'ya baktığımızda son 50 yıl içinde en ufak bir maden kazası yok. Onlar bunu nasıl başarmışlar, bu çok önemli. Bu yılki 8'inci Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu'nu Soma'ya adadık. Daha önce 2010 yılında uçak kazasında kaybettiğimiz ünlü sanatçımız Fatma Ceren Necipoğlu, 2011'de Ergin Orbey, Müşfik Kenter, Güngör Dilmen gibi tiyatro sanatının ustalarını, geçen sene de Anadolu Üniversitesi'nin Arkeoloji Profesörü Dr. Taciser Sivas hocamızı kaybetmiştik. O yıllar da onların adına adanmıştı. Projenin bir de böyle vefalı bir tarafı var. Bu da bizi çok ilgilendiriyor ve anons etmekten büyük keyif alıyoruz" ifadelerini kullandı.³⁸

Soma'da maden kazasında hayatını kaybeden 301 işçiye ithaf edilen sempozyum için hazırlanan 7 metre yüksekliğindeki madenci heykeli büyük ilgi

gördü. Yurttaşlar duygusal anlar yaşadılar. Heykel sempozyum boyunca sanatseverlerin beğenisine sunulmuştur.

Alanda bulunan maden işçisi heykelinin sempozyumun tamamlanmasının ardından Soma'ya bırakılabileceğini kaydeden Ataç, "Onunla ilgili daha karar vermedik. Belki Eskişehir'in çok önemli bir köşesine, belki Soma'ya bırakabiliriz. Oradakilerin acılarını sürekli harekete geçirmek hoş bir şey değil ama unutulmaması da gerekiyor. Acılar hepimizin yüreğini kazıyıp gidiyor. Soma'da can yandı, Zonguldak'ta da yanmasın" diye konuştu.

³⁸ Milliyet Gazetesi, "Pişmiş Toprak Sempozyumu'na Madenci Heykeli Damga Vurdu", 19.09.2014.

TRABZON TONYA MADENCİ ANITI

200 yılında Trabzon'un Tonya ilçesinde Türkiye Taşkömürü Kurumu'na ait maden ocaklarında yaşamını yitiren Tonyalı madenciler anısına yaptırılan anıtın açılışı yapıldı. Anıtın açılışına, Tonyalı olan TTK Genel Müdürü Rifat Dağdelen de katıldı. Tonya Salih Malkoçoğlu Parkı'na dikilen anıt, TTK Genel Müdürü Dağdelen ve ilçenin ileri gelenleri tarafından açılarak, maden şehitlerine ithaf edildi.

Tonya Salih Malkoçoğlu Parkı'na dikilen anıt, TTK Genel Müdürü Dağdelen ve Trabzonlular Derneği'nin katkıları ile yapıldı. Açılış sırasında konuşan TTK Genel Müdürü Rifat Dağdelen, Tonya'da bulunmaktan mutlu olduğunu belirterek şunları söyledi: "Trabzonlular Derneği yöneticileri, Tonya'da böyle bir anıtın yaptırılması teklifini getirdiler. Kurumumuzun olanaklarından da yararlanarak bir madenci fenerini anıt olarak hazırladık. Bu fenerin ayrı bir anlamı daha var. Madenlerde grizunun varlığı bu fenerle ölçülür. Dev lambası olarak da anılan fener, aynı zamanda ocak emniyet lambasıdır" dedi. Zonguldak madenlerinde iş kazası ya da meslek hastalığı nedeniyle yaşamını yitiren yüzlerce Tonyalı madenci anısına dikilen Madenci Feneri Anıtı'nın açılışını, Tonya Kaymakam Vekili ve Vakıfkebir kaymakamı Fikret Zaman, TTK Genel Müdürü Rifat Dağdelen, Trabzon Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Maden Mühendisi Ömer Uzun, Trabzon Kültür ve Yardımlaşma Sandığı Başkanı Ahmet Bayrak, maden mühendisi Mehmet Atılı, Mahmut Kefelioğlu ve Tonya Belediye Başkanı Ahmet Kurt birlikte yaptılar.³⁹

³⁹ Ereğli Önder Gazetesi, "Tonyalı Madencilere Anıt", 01 Eylül 2009.

YOZGAT SORGUN MADENCİ ANITI

2020 tarihinde Yozgat'ta yayınlanan yerel gazetelerde çıkan haberlerde; "Sorgunda cadde ve sokaklarının yanı sıra kavşakları düzenleme çalışmalarını sürdüren Belediye Başkanı Erkut Ekinci, Sorgundaki maden çalışanlarını sembolize eden anlamlı bir heykeli de Mermerciler Kavşağında halkın beğenisine sundu. Üzerine "Bir avuç kömür için bir ömür verenlere yazılı" olan ve Sorgunlu kara maden işçisinin çalışmasını görüntüleyen anıt, sosyal medyada vatandaşların beğenisini kazandı."

Haberlerde; Sorgun Belediye Başkanı Erkut Ekinci, Sorgunu baştan başa güzelleştirmek ve modern bir kent görüntüsüne kavuşturmak amacıyla gerekli tüm projeleri hayata geçirdiklerini belirterek çalışmalarını konusunda şunları söyledi:

"Bilindiği gibi, ülkemizin ve ilçemizin birinci gündem maddesi koronavirüs

salgını. Bir yanda koronavirüsle mücadelemizi her alanda sürdürürken diğer yandan da diğer hizmetlerimize kesintisiz devam ediyoruz. Cadde, sokak ve kavşaklarımızı güzelleştirmesinin yanı sıra kültürel ve sosyal değerlerimizin de tanıtımına da önem veriyoruz. Madencilik, Sorgunumuzun hem rezervi, hem de ekonomik kaynağıdır ve ocaklarımızda işçi kardeşlerimiz alınterlerini akıtmaktadırlar. Onları unutmamız gerekiyordu. Bu nedenle madencilerimizi sembolize eden güzel bir heykeli yaptırdık. Madenciler anıtı Sosyal medyada büyük ilgi uyandırdı ve beğenildi. İlçemize hayırlı olsun".⁴⁰

⁴⁰ Yozgat Çamlık Gazetesi, "Sorgun Belediyesi'nden Madenciler Anıtı", 25.03.2020.

KIBRIS LEFKE MADENCİ HEYKELİ

Lefkelilerin, hayatlarını CMC madenlerinde heba etmiş ve hakları için İngiliz sömürge yönetimi ve CMC ile mücadele etmiş Kıbrıslı Türk ve Rum madencilere yıllar sonra bir selamı niteliğindeki “Madenci Heykeli”, Lefke’de, 24 Eylül 2018 tarihinde iki toplumun katılımıyla açıldı.

Maden grevinin 70. yılında, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum maden işçilerinin CMC yönetimine karşı gerçekleştirdikleri direnişin anısına Lefke Karadağ’da Madenci Heykeli açılışı yapıldı. Lefke’de 1948 madencilerinin anısına yapılan heykel, Lefke Belediyesi, madenciler çeşitli işçi sendikaları ve demokratik kitle örgütlerinden kişilerin ve Lefkelilerin katılımıyla açıldı.

Yapılan açılışta Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk madenci emekçileri, sendika yetkilileri ve Lefke Belediye başkanı konuşma yaptı. Konuşmalarda geçmişte yapılan ortak mücadelelere atıfta bulunularak, bugün neoliberal düzene karşı da ortak mücadele edilmesi ihtiyacının altı çizildi. Etkinlikte barış ve Federal Kıbrıs mesajları da verildi.

Kıbrıs Maden Şirketi CMC’ye karşı 1948 yılında düzenlenen grev sırasında İngiliz Polisi tarafından açılan ateş sonucu ağır yaralanan 7 işçi ve 2 yıla kadar hapis cezasına çarptırılan 76 madenci ve eşleri anısına Lefke’de “Madenci Heykeli” anıtı açılışı yapıldı. Lefke Belediyesi’nden yapılan açıklamaya göre, törene, Lefke Belediye Başkanı Aziz Kaya, eski madenciler, Dev-İŞ, BES, PEO, Lefke halkı başta iki toplumdan vatandaşlar katıldı.

Törende konuşan Kıbrıslı Türk ve Rum veteran madenciler duygularını aktardı. Törende Dev-İş Başkanı Hasan Felek, Peo Genel Sekreteri Sn Pambis

Kyritsis, ve Belediye Başkanı Aziz Kaya da konuşma yaptı. Heykel açılışının ardından Lefke AKM binasında CMC fotoğrafları sergisi açıldı ve kokteyl verildi.

Peo Genel Sekreteri Pambis Kyritsis grev oluşumu şartları, sömürge yönetimine ve CMC'ye karşı birlikte verilen mücadele, Dev-İş Başkanı Hasan Felek CMC maden grevinde ortak mücadelenin önemi ve etkileri, Lefke Belediyesi adına Enver Bildir CMC, Ekonomik ve Sosyal etkileri hakkında konuşma yaptı.

Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumların, 13 Ocak 1948'de, CMC (Cyprus Mines Cooperations-Kıbrıs Maden Şirketi) şirketine karşı ortak mücadele başlattığı "Maden Grevi", 4 ay 4 gün sürdü ve Kıbrıs'ta işçilerin en uzun süreli ve en fazla katılımlı grevi oldu. Greve 1300 Kıbrıslı Rum ile 700 Kıbrıslı Türk toplam 2000 işçi katıldı.

Bu mücadelenin dikkate değer yanlarından biri madencilerin eşlerinin ve çocuklarının aktif bir şekilde eylemler katılmaları, hatta grev sırasında birçok miting ve eylem düzenlemeleridir.

O yıllarda greve katılanlar sendikalar tarafından ödenmiyordu ve grevcilerle aileleri, toplum dayanışması sayesinde hayatlarını devam ettirebildiler. Ülkenin her yerinde her kesimden toplanan bağışlar, geçim sıkıntısı yaşayan maden işçilerine verilerek hayatlarını idame ettirmeleri, mücadeleyi sürdürmeleri sağlandı.

Eylemler sırasında birçok kez grev kırıcılar ve sömürge polisiyle karşı karşıya gelen işçiler, buna rağmen mücadelelerine devam ettiler. Nitekim 3 Mart 1948 günü Lefke Karadağ mahallesinde ve Gemikonağı iskelesinde grev yapan işçiler ile polisin çatışması sonucu birçok işçi ağır yaralandı. Bazı grevci işçi ve eşleri mahkemede yargılanarak iki yıla varan hapislik ve para cezalarına mahkum edildiler. Bir çok işçi de greve ve eylemlere katılımlarından dolayı işten atıldı.

Grev, çok az kazanım elde edilmesine hatta bazı haklar kaybedilmesine rağmen, her iki toplumdan emekçilerin işbirliği ve

mücadelesi, sömürge yönetimine direniş ve emekçi hakları konusunda bir dönüm noktası oluşturdu.

Madenci Heykeli, Karadağ yakınında, Lefke Avcılık Atıcılık Poligonu'nun yanında yer alıyor.

SONUÇ YERİNE

Geçmişten günümüze anıtlar ve meydanlar üzerinden bir iktidar ve kazanım elde edebilme araçlarının etkin olarak kullanıldığı görülmektedir. Anıtlar-meydanlar ulusal benliğin yanı sıra yaşayan ve çatışan ideolojilerin kendi varlık- kimlik arayışları için manipülasyon aracı olarak kullanılmaktadır. Bu güçlü eğilim aslında anıtların kimlik ve temsil etkisinin ülkemizde toplum üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Anıtların kendilerinde, kaidelerinde ve sergilendikleri meydanlarda topluma yönelik öğelerin kullanılması, topluma açık alanlar olmasından ötürü toplum tarafından kendi benliğinin, kimliğinin temsili aracı olarak algılanmaktadır. Böylece toplumsal ayrışmanın yaşandığı süreçlerde kimlik ve temsil arayışının bir parçası olan anıtlar ve meydanlar bazı gruplar tarafından temsili bir kale olarak korunması veya ele geçirilmesi gereken sembolik bir varlık olarak görülmektedir. Öte taraftan diğer gruplar için temsili olarak varlıklarını tehdit eden yerine mutlak kendi temsil araçlarının konulması gereken görsel unsurlar olarak algılanmaktadır. Bu tür olağan üstü süreçlerde zaman zaman anıtların görünüm ve sayısal olarak abartılmasına, kuralsız, estetik ve plastik kaygıdan uzak sırf iktidar göstergesi olarak kullanılması anıtlar açısından kendi başına irdelenmesi gereken ayrı bir sorun teşkil etmektedir.⁴¹

İnsanoğlunun yerleşik yaşama geçiş serüveninde, doğayı güvenilir ve yaşanılabilir hale getirdiği en üst yerleşim alanları olarak kentler doğmuştur. Yüzyıllardır süregelen kentsel yaşamlar toplumsal belleği (tarihsel), düşünceleri, inançları yansıtan ve yeni yaşam olanakları yaratan bir zemin haline gelmiştir. Kamusal alanlar, kent toplumunun kültürel bileşkesinin en net görünebilir, adeta tüm farklılıkların, uyumlulukların, zıtlıkların biraradılığıyla kendisini sergilediği, ifade ettiği alanlardır. Kamusal mekanlarda kullanılan sanat eserlerinin çeşitliliği ve bir araya gelişlerinden doğan harmoni kente kimlik kazandırır.

Kentin açık kamusal alanlarında sergilenen sanat eserleri o kentin yüzü, sesi, dokunuşu, ötekiyle ilişki kurma aracıdır; iletişimseldir. Çağdaş sanatın gelişimiyle değişik malzeme kullanımı aynı çeşitlilikte kimliklere de olanak sağlar. Kent alanlarının içinde kamusal alanın değişen tanımı mekana yerleştirilen sanatsal çalışmalarla kurulan ilişkiyi belirler. Sosyal yaşam dinamiğiyle yenilenen algılar, karşılaşmalar ve bunlardan doğan yeni tanımlarla kamusal alan yaşam diyalektiğinde sürekli dönüşür. Bu dönüşüm sanatı da dönüştürür. Yeni sanatsal dönüşümde alan heykelleri de bir söylem oluşturmaktadır.⁴²

⁴¹ Nihat Sezer SABAHAT, "Türkiye'de Anıt Heykelin Temsil ve Kimlik Sorunu", Yrd.Doç.Dr. Ordu Üniversitesi GSF Heykel Bölümü, İdil, 2017, Cilt 6, Sayı 31, Volume 6, Issue 31.

⁴² Nurtaç ÇAKAR, "Kent, Kamusal Alan ve Anıt Heykel İlişkisi", Araş.Gör. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü, GSF Sanat Dergisi, 2018.

Bu çalışmada da kentsel kimliğin önemli bir yansıması olan “madenci heykel ve anıtlar” ele alınmaya çalışılmıştır. Özellikle Zonguldak, Soma gibi yer altı madenciliğinin yaygın olarak yapıldığı ve bir madenci kültürünün oluştuğu kentlerde bu madenci heykel ve anıtlar yaşayanlar açısından önemli bir kültür ögesi olarak görülmektedir. Giderek bu madenci kentlerde madencilik müzeleri oluşturularak bu meşakkatli mesleğe dair geçmişte yaşananlar sonraki kuşaklara aktarılmaya çalışılmaktadır.

Bu kentlerde bulunan “madenci heykel ve anıtlar” da bu kültürel öğelerin en önemlilerinden birisidir. Bu nedenle çalışmada bu heykel ve anıtlara değinmeye çalıştım. Ancak biliyorum ki, eksikleri mevcuttur. Sonraki yıllarda da bu eksiklikleri gidermek ve yeni heykel ve anıtlarla bu çalışmayı zenginleştirmek en büyük arzumdur.

KAYNAKÇA

ÇAKAR Nurtaç, “Kent, Kamusal Alan ve Anıt Heykel İlişkisi”, Araş.Gör. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü, GSF Sanat Dergisi, 2018.

DOĞAN Barış, “Meçhul Madenci Anıtı açıldı”, Halkın Sesi Gazetesi, 08.11.2013

ELMA Duygu, “Zonguldak Madenci Anıtı: Ne Zaman ve Neden Yapıldı?”, Kanal B İnternet Sitesi, 09.01.2021

POLAT Murat, “Anıtlar ve Anma Mekanlarının Dönüşümü Üzerine Değerlendirmeler”, Cilt Vol. 14 - Sayı No. 1, Megaron 2019;14(1):51-62 Doi: 10.5505/Megaron.2018.69077

SABAHAT Nihat Sezer, “Türkiye’de Anıt Heykelin Temsil ve Kimlik Sorunu”, Yrd.Doç.Dr. Ordu Üniversitesi GSF Heykel Bölümü, İdil, 2017, Cilt 6, Sayı 31, Volume 6, Issue 31.

ORAL Bülent, “Zonguldak ve Karabük Kentlerindeki Anıt Heykellerde İşçi Temsili”, Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Dergipark, Cilt; 0, Sayı; 78, Sayfa 111-148, 2017.

ORAL Bülent, “Bir Anıtın Enstalasyona Dönüşümü: Zonguldak Havzası Maden Şehitleri Anıtı”, Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2017 Güz (27), 217-233

ORAL Bülent, “İşçi Anıtı’nın Bilinmeyenleri”, Pusula Gazetesi (Zonguldak Nostalji), 03.12.2021.

ÖZFİDAN Cüneyt, “Madenci Anıtı, 35 yıldır kentin simgesi”, Doğan Haber Ajansı, Habertürk İnternet Sitesi, 10 Ocak 2021

WEBER Max, “Şehir”, Çev. Musa Ceylan, İstanbul- Bakış Yayınları 2003, s.65.

Zonguldak Nostalji web sitesi

Radikal Gazetesi, “Madenci Heykeli kömürsüz kaldı!”, 27.01.2004

Cumhuriyet Gazetesi, “Taşları kömür diye çaldılar”, 01 Eylül 2009.

Ereğli Önder Gazetesi, “Tonyalı Madencilere Anıt”, 01 Eylül 2009

Bartın.info Haber, "Bu Heykel Madenciye Yakışmıyor", 22.08.2010.

Anadolu Ajansı, "Zonguldak Maden Şehitleri Anıtı Yenileniyor", 07.12.2010

İhlas Haber Ajansı, "Amasra'ya Kömür Kazan Madenci Heykeli Yapılacak", 20 Haziran 2012

İhlas Haber Ajansı, "Amasra'da "Şehit Madenci Anıtı Açıldı", 16 Temmuz 2012.

İhlas Haber Ajansı, "Madenci heykeli, anma törenine hazırlanıyor", 20.02.2012

Anadolu Ajansı, "Madenci ve Yoğurt Taşıyan Kadın Heykeli Yapımı Tamamlanarak Yerine Dikildi", 18.02.2013

Pusula Gazetesi, "Zonguldak Kent Merkezine 2'nci Madenci Anıtı", 04.11.2013

İhlas Haber Ajansı, "Küre'ye Şehit Madenciler Anıtı Dikildi", 10.08.2014.

Milliyet Gazetesi, "Pişmiş Toprak Sempozyumu'na Madenci Heykeli Damga Vurdu", 19.09.2014.

Evrensel Gazetesi, "Soma için 7 metrelik toprak heykel yaptılar", 15 Eylül 2014.

<http://disk.org.tr/2014/06/ankarada-madenci-aniti-acilisi/>

<http://www.izmirtime.com/siyaset/izmir-buca-madencileri-madenci-heykeli-ile-olumsuzlestirdiler-h6428.html>, 05 Aralık 2015

Hürriyet Gazetesi, "Büyükşehir'den Çayırhan'a Madenci Heykeli", 03 Aralık 2016.

Öz Ereğli Gazetesi, "Kömürün bulunuşunun 187. Yılında Uzun Mehmet Anıtı", 08 Kasım 2016

Anadolu Ajansı, "Çayırhan'a Madenci Heykeli Dikildi", 17 Aralık 2016.

www.gundem67.com, Zonguldak Haberleri, 21.10.2017

Kıbrıs Bayrak Radyo Televizyonu, "Madenci Heykeli dün iki toplumun katılımıyla açıldı", 24/09/18

Yozgat Çamlık Gazetesi, "Sorgun Belediyesi'nden Madenciler Anıtı", 25.03.2020

Pusula Gazetesi, "Uzun Mehmet Parkı ve Anıt Fener", Er. 01.01.2022